

KUULEEKO KUKAAN?

- LASTEN OSALLISUUS KATULAPSITYÖSSÄ
KENIASSA

Case Study, kuntoutuskeskus ICC

(Interim Care Centre for Street Children)

Suvi Waitara

Opinnäytetyö

Humanistinen ammattikorkeakoulu

Kansalaistoiminnan ja

Nuorisotyön koulutusohjelma

210 op.

Nurmijärven koulutusyksikkö

12 / 2009

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma

Nurmijärven kampus

Opinnäytetyön tiivistelmä

<i>Työn tekijä(t)</i> Suvi Waitara	
Työn nimi KUULEEKO KUKAAN - lasten osallisuus katulapsityössä Keniassa, Case Study ICC (Interim Care Centre for Street Children)	
Työn ohjaaja(t) Hanna Laitinen	Sivumäärä 51
<p>Opinnäytetyö tehtiin laadullisena tutkimuksena ja se käsittelee lasten osallisuutta katulapsityössä Keniassa. Erityistarkastelun kohteena on Action for Children in Conflict -järjestön Thikan kaupungissa ylläpitämä katulasten kuntoutuskeskus ICC (Interim Care Centre for Street Children). Tutkimusta varten tehdyt puolistrukturoidut teemahaastattelut tehtiin keskuksessa. Opinnäytetyötä varten haastateltiin viittä keskuksessa asuvaa poikaa, kahta 17-vuotiasta keskuksesta jo lähtenyttä lukiolaispoikaa sekä kahta keskuksen työntekijää. Taustatiedon keräämiseksi luettiin katulapsiin ja lasten osallisuuteen liittyvää kirjallisuutta sekä aiheeseen liittyviä tutkimuksia. Lisäksi käytettiin osallistuvaa havainnointia 2,5 kuukauden ajan. Opinnäytetyön tarkoituksena on kartoittaa katulasten osallisuutta ja selvittää, mitä lasten osallisuus tarkoittaa katulapsityössä ja mitkä käytännöt ja rakenteet joko estävät tai rohkaisevat siihen. Opinnäytetyöstä on hyötyä kaikille katulapsista kiinnostuneille sekä järjestöille, jotka tekevät katulapsityötä Keniassa tai suunnittelevat sen aloitusta. Tutkimus valottaa katulasten elinoloja ja selviytymistapoja ja kuvaa yleisempiä katulapsityön muotoja ja katulapsityöhön liittyviä ongelmia sekä toimia, jotka lisäisivät lasten osallisuutta. Tällä hetkellä katulapset eivät useinkaan saa ääntänsä kuuluviin ja ovat lähes aina toiminnan kohteina sen sijaan, että vaikuttaisivat toiminnan laatuun ja päämääriin. Lasten osallisuus nähdään entistä tärkeämpänä maailmanlaajuisesti ja katulapsien osallisuus voisi johtaa laadukkaampiin projekteihin ja ohjelmiin. Tällä hetkellä katulapsien määrä lisääntyy, vaikka katulapsityötä on tehty Keniassa jo 1970-luvulta asti. Osallistamiseen itsessään liittyy myös riskejä, jotka olisi kartoitettava ja tehtävä näkyviksi toimintaa suunniteltaessa niin, että osallistumisen edut olisivat lasten kannalta suuremmat kuin mahdolliset haitat.</p>	
Asiasanat Katulapset, Kenia, lasten osallisuus, kehitysapu, järjestötoiminta	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Degree Programme in Civic Activities and Youth Work

ABSTRACT

<i>Author</i> Suvi Waitara	
Title DOES ANYONE HEAR- Children's Participation in Working with Street Children in Kenya, Case Study ICC (Interim Care Centre for Street Children)	
Tutor Hanna Laitinen	Number of pages 51
<p>The Bachelors Thesis is qualitative research about children's participation in working with street children in Kenya. Interim Care Centre for Street Children (ICC) in Thika town is used as a case study. The ICC Centre is run by Action for Children in Conflict where five of the boys living in there at the time were interviewed plus two older high school boys who had already passed the program. Two members of the staff were also interviewed . Other research methods were observation, reading studies about street children in Kenya and Tanzania, children's participation and other relevant publications. The purpose of the Thesis was to find out if street children do get their voice heard and if not, why and what kind of structures and practices either prevent it or can encourage it. The Thesis can be useful for those interested in street children and for NGOs working or planning to get engaged working with street children. The Thesis also explores the living conditions of street children in Kenya and they're survival tactics and the most common practises of working with street children as well as problems related to it. At the moment street children do not get their voice heard well as programs are designed based on a certain image about street children and they're needs without properly involving the community and children themselves. There is some effort to do so even that the rhetoric speak is louder that the real long term practice as it seems to be the case else where in the world too. The demand of involving children more in the programs and decisions that touch they're lives is growing around the world and street children should not be an exception as the study shows. Child participation could also lead into better quality programs and projects. The sorry fact at the moment is, that the number of street children keep rising despite the many well meaning efforts of NGOs and other organised groups and charities since the seventies. Child participation, like any policy, is not without risks which should be thought and made visible when planning child participation, especially with street children, so that the benefits for the children would be greater than the possible harm caused in the process.</p>	
Keywords Kenya, Street children, child participation, NGO, development aid	

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1 JOHDANTO	6
2 TUTKIMUKSEN KYSYMYKSET JA TEKOTAPA	9
2.1 Tutkimuksen tekoon liittyvät haasteet	10
3 LASTEN OSALLISUUDEN MÄÄRITTELY	12
4 KENIA JA KATULAPSET	15
4.2 Katulasten sosiaaliset suhteet ja selviytymistavat.....	19
4.3 Katulapsityö	21
4.4 Valtion ja yhteiskunnan rooli katulapsityössä.....	23
5 LASTEN OSALLISUUS KENIAN KATULAPSITYÖSSÄ.....	24
5.1. Näkemyksiä lasten osallisuuden vähäisyyden syihin.....	25
5.2 Mitä katulasten osallisuus voisi tarkoittaa?.....	26
5.3 Undugun uusi lähestymistapa katulapsityöhön.....	27
6 ACTION FOR CHILDREN IN CONFLICT THIKAN KAUPUNGISSA	28
6.1 Interim Care Centre for Street Children (ICC)	29
6.2 Päivittäinen elämä keskuksessa.....	29
6.3 Mitä keskuksesta lähdön jälkeen?	31
6.4 ICC:n lasten haastatteluissa ilmi tulleita ajatuksia elämästä kadulla ja keskuksessa	33
7 LASTEN OSALLISUUS ICC-KUNTOUTUSKESKUKSESSA, HENKILÖKUNNAN HAASTATTELUJEN ESITTELY	34
7.1 Lasten asema ja kuntoutusprosessin epäonnistumiseen ja onnistumiseen vaikuttavat seikat.....	35
7.2 Haastatteluissa esiin tulleita näkemyksiä lasten osallisuudesta keskuksessa.....	37
8 HAVAINTOIHINI PERUSTUVAT LASTEN OSALLISUUTEEN VAIKUTTAVAT TEKIJÄT KESKUKSESSA.....	38
8.1 Valtasuhteet lasten ja aikuisten sekä kenialaisten työntekijöiden ja ”mzungujen”, valkoihoisten välillä	39
8.2 Järjestön perustehtävä	41
8.3 Näkemys katulapsista ja heidän tarpeistaan.....	42

9 KEHITYSEHDOTUKSIA LASTEN OSALLISUUDEN LISÄÄMISEKSI

ICC:SSÄ.....	43
9.1 Kasvimaan, Hear Our Voice -ohjelman ja sidosryhmien potentiaali.....	44
9.2 Pohdintaa lasten osallisuudesta katulapsityössä Keniassa	46
10 LOPUKSI.....	47

1 JOHDANTO

Tutkimuksen taustalla on kesän 2009 työoppimisjaksoni kokemukset Keniassa Action for Children in Conflict -järjestössä (AFCIC), mielenkiinto Keniaa kohtaan ja halu ymmärtää katulapsia ja heidän tilannettaan paremmin. Halusin tutkia katulasten osallistumista oman elämänsä hallintaan Kenian katulapsityössä ja erityisesti Action for Children in Conflict -järjestön ylläpitämässä katulasten kuntoutuskeskuksessa.

Monilla keskuksessa asuvilla pojilla on takanaan useita vuosia tai vähintäänkin useita kuukausia kestänyt elämä kadulla Thikan kaupungissa ja sen ympäristössä. Jo ennen päätoimista kadulla asumista ei elämä ole ollut helppoa. Useimmat pojat on kadulle ajanut köyhyys, laiminlyönti, vanhempien alkoholiongelmat ja perheväkivalta. Osa on orpoja ja ainakin yhden äiti on itsekin katulapsi.

Asuessani Thikassa näin lapsia kadulla likaisissa vaatteissa, haistelemassa liimaa ja kaivamassa roskakasoja. Alussa olin näkemästäni järkyttynyt enkä voinut olla antamatta heille ruokaa tai kolikoita. Sattumalta ajauduin työoppimisjaksolle Action for Children in Conflictiin (AFCIC), joka tekee katulapsityötä Thikassa. Olin kaksi ja puoli kuukautta melkein joka päivä järjestön ylläpitämässä kuntoutuskeskuksessa ja osallistuin keskuksen päivittäisiin toimiin. Keskuksen otetaan noin 20 hengen ryhmä lähialueiden kadulla asuvia poikia kaksi kertaa vuodessa kuudesta yhdeksään kuukautta kestävään vieroitus- ja kuntoutusohjelmaan.

Aika keskuksessa oli mielenkiintoista enkä voinut olla kiintymättä siellä asuviin poikiin. Minua alkoi askarruttaa poikien tulevaisuus keskuksesta lähdön jälkeen. Useimpien on tarkoitus palata takaisin kotiin ja kouluun. Järjestön sosiaalityöntekijät pyrkivät tekemään useita kotivierailuja poikien vanhempien tai sukulaisen luokse ja varmistamaan, että perheen tilanne paranisi niin, että lapsi voisi

palata takaisin kotiin eikä joutuisi enää kadulle. Kuitenkin osalle pojista ei löydy pysyvää ratkaisua ja he palaavat kadulle muutaman vuoden sisällä ohjelman päättymisestä tai aikaisemmin. Osa myös karkaa keskuksesta.

Vieroittautuminen katuelämästä on toisella kertaa vaikeampaa, koska motivaatiota ja uskoa järjestön kykyyn auttaa ei enää ole paljon jäljellä. Thikan kaduilla näkee useita vanhempia katupoikia, joita järjestöt eivät enää pysty tavoittamaan. Järjestö ylläpitää myös päiväkeskusta, jossa katulapset voivat käydä pesemässä vaatteitaan ja tavata sosiaalityöntekijöitä. Lapset pyritään palauttamaan päiväkeskuksesta mahdollisimman pian takaisin koteihinsa tai heille yritetään löytää joku muu nopea ratkaisu.

Tapasin kadulla usein lapsia, jotka eivät halunneet enää puhua kanssani, kun sanoin olevani AFCIC:ssa töissä. Monet lapset tuntevat kyllä järjestön, mutta eivät usko järjestön voivan heitä auttaa tai pitävät katuelämää parempana kuin mitä järjestö voi tarjota. Monet olivat myös riippuvaisia liimanhaistelusta ja muista huumeista.

Kenia on suurten vastakohtien maa, jossa rikkaat ovat upporikkaita ja köyhät rutiköyhiä ja ilmasto ja luonto vaihtuvat maakunnasta toiseen nopeasti. Vaikka opinnäytteeni käsittelee synkkää aihetta ja korostaa maan ongelmia, haluan kuitenkin muistuttaa suuresta potentiaalista, joka maan nuorilla ja kansalaisyhteiskunnalla on. Yhteistoiminnan näkökulmasta suomalaisilla olisi paljon opittavaa kenialaisilta. Maassa on pitkät perinteet erilaisista naisten ja nuorten ryhmistä, joiden päämääränä on yleisesti yhdessä oppiminen, toisista huolenpito ja ryhmäläisten taloudellisen tilanteen parantaminen.

Kenian kulttuuri on yhteisöllinen: perheelle ja sukulaisuudelle annetaan paljon arvoa. Toisaalta eri etnisten ryhmien välisiä suhteita ja kiistoja käytetään politiikassa hyväksi oman edun tavoittelussa, mistä hyvä esimerkki oli vuoden 2008 vaalien jälkeiset väkivaltaisuuDET, joista maa edelleen toipuu. Maan poliittinen valta on pienellä elitistisellä ryhmällä, joka on kuitenkin ikääntymässä nopeasti.

Suurin osa kenialaisista on nuoria ja köyhiä. Myös nuorisotyöttömyys on suurta. Köyhien suuri määrä vaikuttaa myös rikkaampien jokapäiväiseen elämään, kun kaupungeista tulee entistä turvattomampia ja mellakointi ja väkivaltaisuuudet saattavat leimahtaa täyteen anarkiaan minä päivänä tahansa.

Opinnäytteeni alussa keskityn kuvaamaan käyttämiäni tutkimusmenetelmiä ja niihin liittyviä haasteita, Keniaa ja Kenian katulapsitilannetta sekä järjestöjen roolia. Taustan ja Kenian esittelyn jälkeen käsittelen järjestöjen tekemää katulapsityötä ja AFCIC:n ylläpitämää katulapsien kuntoutuskeskusta, jossa olin työoppimisjaksolla.

Katulapset ovat kaikkein huonoimmassa yhteiskunnallisessa asemassa ja heitä on paljon. Minua kiinnostaa, miksi katulasten määrä kasvaa, vaikka Keniassa on paljon erilaisia avustusjärjestöjä, jotka tekevät kalliita projekteja ja joilla on paljon hyvää tahtoa. Yksi syy voisi olla, että monet projekteista suunnitellaan ilman, että lasten ja nuorten oma mielipide ja toiveet otetaan huomioon. Kuitenkin moni katulapsista tehty tutkimus tukee lasten oman asiantuntijuuden huomioon ottamista.

2 TUTKIMUKSEN KYSYMYKSET JA TEKOTAPA

Olen opinnoissani suuntautunut kansainvälisen ja monikulttuurisen toiminnan kehittämiseen sekä osallistamiseen ja yhteistoimintaan. Lisäksi opinnoissani on painottunut humanistinen ihmiskäsitys, joka on tämänkin tutkimuksen taustalla. Tutkimukseni on kvalitatiivinen, ja päämääränäni on ensisijaisesti ”löytää ja paljastaa” tosiasioita kuin todentaa jo olemassa olevia totuusväittämiä (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 152, 2005). Näin ollen minulla ei ole teoriaa tai väittämää, jota yrittäisin kumota tai vahvistaa.

Olen valinnut tutkimusmenetelmiksi osallistuvan havainnoinnin, keskustelut ja teemahaastattelut, jotka etenivät pitkälti haastateltavien ehdoilla, vaikka aihe, josta halusin tietää enemmän, oli selvillä. Lopuksi tekemäni päätelmät ja kehitysehdotukset perustuvat omiin havaintoihini, alan kirjallisuuteen sekä Humanistisen ammattikorkeakoulun opintokokonaisuuksiin.

Tutkimuksen teko laadullisena on helposti perusteltavissa, koska osallisuutta on hyvin vaikea mitata. Se perustuu usein tunteeseen siitä, että on osallistunut tai voi vaikuttaa halutessaan omiin asioihinsa. Näin ollen järkevintä oli etsiä vastausta kysymyksiini osallistumalla keskuksen päivittäiseen elämään, lukemalla katulapsista tehtyjä tutkimuksia sekä haastatteleamalla asiasta minua enemmän tietäviä ihmisiä: keskuksessa asuvia ja sieltä jo lähteneitä poikia sekä keskuksen henkilökuntaa.

Haastattelin viittä keskuksessa asuvaa poikaa, kahta vanhempaa ohjelman läpikäynyttä koulupoikaa ja kahta keskuksen työntekijää. Haastattelut ovat puoli-strukturoituja ja kysymykset ja aihealueet hiukan vaihtelivat sen mukaan, haastattelinko henkilökuntaa, keskuksessa asuvia vai keskuksesta lähteneitä poikia. Pojilta kyselin katuelämästä, keskukseseen päätymisestä ja pyysin ehdotuksia toiminnan parantamiseksi. Henkilökunnan haastatteluissa keskityin katulapsien yhteiskunnalliseen asemaan, kuntoutusprosessiin ja lasten osallistumiseen ja tarpeisiin.

Haastattelujen lisäksi kävimme kaikkien keskuksen työntekijöiden kanssa lähes päivittäisiä keskusteluita keskuksessa tehtävästä työstä ja AFCIC:sta järjestönä. Poikien kanssa keskustelut olivat myös päivittäisiä, mutta painottuivat enemmän päivittäiseen elämään ja rutiineihin. Olin usein tunneilla opettajana tai apuopettajana sekä autoin poikia päivittäisissä toimissa kuten siivouksessa, vaatteiden pesussa ja korjaamisessa.

Halusin selvittää, millä tavoin lasten oma ääni saataisiin paremmin kuuluviin ja voisiko lasten osallisuus parantaa järjestön kuntoutusprosessin onnistumista sekä parantaa poikien itseluottamusta ja elämönhallintataitoja. Kysymys on erittäin tärkeä, koska jos kuntoutusprosessi ei onnistu ja lapsi palaa takaisin kadulle, päättyy hänen elämänsä todennäköisesti liian aikaisin ja väkivaltaisesti.

Mitä lasten osallisuus sitten tarkoittaa katulapsityössä Keniassa ja minkälaiset olot joko edesauttavat osallisuutta taikka estävät sitä? Onko osallisuus edes tärkeää, jos perustarpeet eivät tule tyydytetyiksi? Estävätkö olemassa olevat valtasuhteet lasten osallistumisen? Nämä kysymykset askarruttivat minua työoppimiseni aikana ja niihin lähdin opinnäytetyössäni etsimään vastauksia.

2.1 Tutkimuksen tekoon liittyvät haasteet

Tein tutkimukseni minulle melko vieraassa kulttuurissa ja meidän kaikkien äidinkieli oli joku muu kuin englanti, jota kuitenkin käytimme kommunikoinnissa ja haastatteluissa. Tutkimukseeni ja tilanteiden tulkitsemiseeni vaikuttaa oleellisesti koulutus- ja kulttuuritaustani sekä oma henkilökohtainen tapani tulkita ja hahmottaa asioita.

Keskuksessa asuvien poikien haastatteluihin liittyi monia ongelmia. Kaikkien poikien kielitaito ei ollut tarpeeksi hyvä, jotta englanniksi tehty haastattelu olisi ollut niin antoisa kuin se mahdollisesti olisi ollut heidän äidinkielellään tehtynä. Uskon myös, että pojat kokivat itsensä myös niin riippuvaisiksi työntekijöiden suopeudesta, että he eivät välttämättä kokeneet voivansa olla kovin avoimia.

Haastattelutilanne koettiin myös itsessään hyvin jännittäväksi ja monen oli vaikea rentoutua, vaikka haastateltavana olo oli selvästi imartelevaa.

Katulapset eivät usein luota aikuisiin ja koin, että vaikka olin ollut keskuksessa melko kauan, pojat eivät kuitenkaan luottaneet minuun. Olen varma, että he eivät uskoneet minua, kun kerroin haastattelujen olevan luottamuksellisia ja että en kertoisi muille henkilökunnanjäsenille, mitä haastatteluissa sanottaisiin. Uskon, että ryhmähaastattelut olisivat saattaneet olla antoisampia, mutta ryhmähaastattelun teko johti riitaan siitä, kuka saisi tulkata kikuyusta (suurimman osa äidinkieli) englantiin. Myös puheenvuoroista kilpailtiin, joten päätin tehdä yksilöhaastatteluja ryhmähaastattelujen sijaan.

Uskon myös, että pojat olivat hyvin tietoisia mahdollisen ulkomaalaisen sponsorin vaikutuksesta elämäänsä, joten minulle haluttiin antaa mahdollisimman hyvä kuva itsestä. Esimerkiksi kun otin valokuvia, monet halusivat poseerata kirjan, ämpärin tai mopin kanssa antaakseen kuvan ahkerasta tulevasta koululaisesta! Keskuksesta lähteneet kaksi 17-vuotiasta poikaa sen sijaan olivat haastatteluissa hyvin avoimia ja kertoivat katuelämästä monia asioita oma-aloitteisesti. Toinen pojista esimerkiksi kertoi minulle karanneensa keskukselta alkuaikoina usein omille teilleen pensasaitaan tekemänsä aukon kautta. Molemmilla pojilla on sponsori ja he eivät näin ollen ole riippuvaisia järjestön työntekijöiden suostosta. Molemmat kävivät lukiota ja suhtautuivat luottavaisesti omaan elämäänsä ja kykyihinsä.

Henkilökunnan haastatteluissa oli myös omat ongelmansa. Monet eivät olleet kovin halukkaita haastatteluihin eikä jälkikäteen lähettämiini kysymyksiin oivastattu. Kuitenkin kahdenvälisissä keskusteluissa moni oli hyvin avoin ja pyrki auttamaan minua ymmärtämään kenialaista sosiaalityötä ja järjestöä paremmin. Taustalla saattoi olla huoli, että he joutuisivat sanomisistaan järjestön johdon edessä myöhemmin vastuuseen.

Keskuksen terapeutti ja laitosemäntä olivat kuitenkin halukkaita haastatteluihin ja heillä oli paljon sanottavaa katulapsityöstä ja he selvästi pohtivat paljon työn

merkitystä ja onnistumista. Olin onnekas, koska molemmilla oli erilaiset, tarkkaan mietityt näkökannat lasten osallistumisesta ja sen tärkeydestä.

Haastatteluvaiheessa minulle oli myös käynyt selväksi, että työntekijät eivät itsekään saaneet vaikuttaa kovin paljon omaan työhönsä. Esille nousi siis myös kysymys henkilökunnan osallistumisesta. Kuinka henkilökunta voisi edistää lasten osallisuutta, kun he eivät itsekään kokeneet voivansa täysin osallistua järjestössä tehtävää työtä koskeviin päätöksiin eikä heidän mielipiteitään tai ammattiosaamistaan aina arvostettu? Vaatiiko lasten osallistaminen henkilökunnan, joka on innostunut työstään ja kokee voivansa vaikuttaa siihen? Havaintojeni mukaan henkilökunta oli työn luonteen takia henkisesti melko väsynyttä, mikä purkautui usein työntekijöiden välisenä kinasteluna pikkuasioista.

3 LASTEN OSALLISUUDEN MÄÄRITTELY

Viimeisen kahden vuosikymmenen aikana monissa yhteiskunnissa on alkanut liikehdintä kohti lasten osallisuutta ja parempaa äänen kuuluvuutta. Lasten oikeuksien kahdestoista artikla tukee niin yleistä tukea lasten osallisuudelle, kuin käytännön toimia sen lisäämiseksi (Prout 2003, 11). Artikla kuuluu: ”Lapsella on oikeus ilmaista omat mielipiteensä kaikissa itseään koskevissa asioissa ja ne on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti” (Unicef 2009a).

Gretschel (2002, 83) esittelee Horellin (1998) lasten osallistumista kuvaavan viisiportaisen tikapuumallin väitöskirjassaan, joka käsittelee nuorten ja lasten osallisuutta. Tikapuiden alimmalla asteella on lasten sopeutuminen olemassa oleviin suunnitelmiin. Toisella asteella lapsia kuullaan ja kyseessä on kahdensuuntainen informaation vaihto, mutta lapset eivät vaikuta todelliseen päätöksentekoon. Kolmannella asteella lapset osallistuvat aikuisten ehdoilla tapahtuvaan suunnitteluun ja lapset toimivat eräänlaisena viiteryhmänä. Neljäs aste on lasten ja aikuisten suunnittelu yhteistyö ja viides lasten oma suunnittelu, jossa aikuiset toimivat apulaisina (Gretschel 2002, 83).

Hartin mukaan (1997) yksinkertaista tikapuumallia voi käyttää apuna kuvaamaan lasten aloitteellisuutta ja yhteistyön astetta heidän työskennellessään yhdessä aikuisten kanssa. Malli auttaa aikuisia arvioimaan, kuinka he voisivat tukea lasten osallisuutta niin, että lasten halujen ja kykyjen ääri laidat saavutettaisiin. Tarkoituksena ei Hartin mukaan ole, että lapsille annetaan kaikki päätäntävalta ja että he toimivat yksin, vaan lasten, nuorten ja aikuisten välille tarvitaan vuorovaikutuksellinen kumppanuussuhde, jossa aikuiset toimivat motivoivana voimana.

Hartin mukaan ei ole tarpeellista, että lapset aina toimisivat ikätasonsa, taitojensa ja kulttuurinsa mukaisesti tikapuiden ylätasolla, vaan on tärkeää muistaa valinnanvapaus. Lasten tulisi voida työskennellä yhdessä aikuisten kanssa sen sijaan, että heidän äänensä pyrittäisiin pitämään erillään.

Barryn mukaan (1996) marginaaliin, voimattomuuden tai eduttomuuden tilaan joutuneet nuoret eivät halua eivätkä voi toimia muutoksen eteen yksinään. He tarvitsevat aikuisten tuomaa rahallista, henkistä ja sosiaalista tukea. Ilman tätä tukea nuorten muutosyritykset saattavat päättyä voimattomuuden tunteeseen ja apatiaan sekä yritysten hylkäämiseen. (Gretschel 2002, 84-85). Näin ollen täydellinen, tikapuiden ylätasolle yltävä osallisuus ei siis saisi olla itseisarvo, johon tulisi aina pyrkiä, vaan kyse on ennen kaikkea turvallisesta ja voimaannuttavasta prosessista, jossa aikuiset ja nuoret ja lapset toimivat toisiinsa luottavina kumppaneina.

Abriouxin (1998) mukaan sosioekonomiset, kulttuuriset ja poliittiset kontekstit määrittävät, minkä asteinen osallistuminen on ylipäättään mahdollista ja minkälaisia menetelmiä voidaan käyttää. Lasten osallisuuden asteita määrittävät mittarit ovat usein tulosta kvantitatiivisesta ja kvalitatiivisesta mittaamisesta kuten käytetyt osallisuuden tikapuut. Malli ei kerro lasten osallisuuden erilaisista poluista erilaisissa konteksteissa. Tilanteissa, joissa yksilön oikeudet ovat rajatut, mikä tahansa aktivoiva keskustelu olisi nähtävä askeleena kohti lasten aitoa osallisuutta. Tikapuumallia käytettäessä tällaiset tilanteet saatetaan tulkita lasten olemattomaksi tai vähäiseksi osallisuudeksi (Gretschel. 2002, 85).

Järjestöjen ja viranomaisten yhdessä kokoaman, lasten osallisuutta Keniassa käsittelevän ohjekirjan (Guidelines for Child Participation in Kenya, 5) mukaan lasten osallisuuden pääperiaatteet ovat seuraavat:

- Vapaaehtoisuus: lapsia ei saa pakottaa osallistumaan.
- Tieto: lasten tulee olla tietoisia osallistumisen taustoista, päämääristä, riskeistä ja mahdollisista seurauksista ennen kuin he päättävät osallistua tai jättää osallistumatta.
- Tarkoituksenmukaisuus: osallistumisella täytyy olla tarkoitus ja realistinen mahdollisuus saavuttaa lasten tavoitteet.
- Lapsen edun mukainen: Etujen tulee olla suuremmat kuin mahdollisten haittojen.

Katulapsien osallistaminen on kuitenkin huomattavasti mutkikkaampaa käytännössä, koska lasten asema on yhteiskunnallisesti heikko ja he eivät luota aikuisiin. Katulasten lähes kaikki aika menee elannon hankkimiseen, joten katulapsille suunnatuissa osallistavissa projekteissa ja toiminnoissa on välttämättä otettava huomioon lasten perustarpeiden tyydytys. Nälkäiset lapset eivät ole kiinnostuneita osallistumaan toimintaan, ellei osallistuminen tarkoita myös täyttävää vatsaa. Ruuan tarjoaminen vastineeksi osallistumisesta taas saattaa olla ongelmallista, koska on vaikea selvittää, mikä lapsia motivoi osallistumaan ja kokevatko he itsensä vapaiksi ilmaisemaan mielipiteitään. Kuitenkin edellä mainitut periaatteet pätevät myös katulapsityössä, mutta saattavat olla työläämpiä käytännössä. Palaan myöhemmin aiheeseen esitellessäni työtappaa, jolla yksi järjestö haluaa tukea katulasten osallisuutta yhteiskunnassa.

Vaatus lasten osallisuudesta nostaa esiin myös kysymyksen perheiden roolista katulapsityössä. Lapset ovat monella tapaa riippuvaisia aikuisista ja tapa, jolla lapset erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa nähdään, on pitkälle aikuisten määrittämä. Lasten osallisuuteen vaikuttaa olennaisesti lapsen rooli perheissä ja yhteisöissä. Katulapset eivät ole ”katujen lapsia”, vaan kuuluvat johonkin perheeseen ja sukuun. Afrikkalainen perhekäsitys on myös huomattavasti laajempi kuin länsimaalainen ja identiteetti rakentuu pitkälle suvun ja perheen kautta.

Vaikka perheen ongelmat olisivat pääsyy kadulle ajautumiseen, on lasten osallisuutta mietittäessä välttämättä otettava perhe huomioon Keniassa.

4 KENIA JA KATULAPSET

Kenia sijaitsee Afrikan sarven alapuolella ja sen rajanaapureita ovat Somalia, Sudan, Etiopia, Uganda ja Tansania. Keniassa on noin 40 eri etnistä ryhmää, joista suurimmat ovat kikujut (22 %), luhyat (14 %), luot (13 %), kalenjinit (12 %) ja kambat (11 %) (Taksvärkki 2009a). Virallisia kieliä ovat suahili ja englanti. Lisäksi jokaisella etnisellä ryhmällä on oma kielensä ja kulttuurinsa. Kenia on entinen Ison-Britannian siirtomaa ja se saavutti itsenäisyyden vuonna 1963.

Katulapsiongelman ymmärtämiseksi on katulapsia paljon tutkineiden Lugallan ja Kibassan (2002, 4) mukaan jaettava Itä-Afrikan historia kahteen aikakauteen: 60-luvulta 80-luvun puoliväliin ja siitä eteenpäin tähän päivään asti. Itsenäisyyden saavuttamisen jälkeen Kenian ensimmäinen presidentti Jomo Kenyatta alkoi toteuttaa afrikkalaiseksi sosialismiksi kutsuttua politiikkaa, jolla ei kuitenkaan saavutettu merkittäviä muutoksia siirtomaavallan aikaisiin valta- ja omistussuhteisiin. Kenyattan politiikka ei ratkaissut maaseudun köyhien ongelmia, ja muuttoliike maalta kaupunkiin lisääntyi ihmisten etsiessä parempaa elintasoja ja töitä. (Lugalla, Kibassa 2002, 7.)

Ensimmäiset katulapset ilmaantuivat Nairobiin jo 1960-luvun puolivälissä, kun naapurimaissa Ugandassa ja Tansaniassa katulapsia ei vielä ollut (Lugalla, Kibassa 2002, 7). 1970-luvulla Keniassa oli muutamia satoja katulapsia, 1980-luvulla jo tuhansia (Gakuru, Kariuki, Bikuri, 2002, 39) ja tänä päivänä luvun arvioidaan olevan noin 250 000 (Taksvärkki 2009b).

1980-luvulta asti kenialaisten köyhien määrä on kasvanut ja useat poliittiset, sosiaaliset ja taloudelliset tapahtumat sekä päätökset ovat lisänneet suoraan katulapsien määrää. Keniassa toteutettiin Maailmanpankin ja Kansainvälisen

valuuttarahaston rakenne- ja sopeutusohjelmia, joiden tarkoituksena oli nostaa maa takaisin jaloilleen 70-luvun öljykriisin jälkeen. Lugallan ja Kibassan (2002, 9) mukaan rakenne- ja sopeutusohjelmilla on ollut suoraan vaikutusta katulasten ja köyhyyden lisääntymiseen koko Itä-Afrikassa.

Toinen koko maailmaa ja erityisesti Afrikkaa koetellut ongelma on ollut hiv/aids-epidemia, jolla on myös ollut suoraan vaikutusta katulasten määrän kasvuun. Unicefin mukaan aids-orpoja on Keniassa noin 1,1 miljoonaa, tartunnan saaneita 150 000 ja tartunnan saaneita aikuisia 1,3 miljoonaa (Unicef 2009b). Suurin osa tartunnan saaneista on nuoria aikuisia.

Itsenäisyyden jälkeen presidentti Jomo Kenyatta hallitsi Keniaa aina kuolemaansa 1978 asti, jolloin valtaan tuli presidentti Daniel Arap Moi. Moi hallitsi diktaattorina 25 vuotta. Moin aikakaudella juuri mitään uudistuksia ei tehty ja korruptiosta ja ihmisoikeusrikkomuksista tuli kenialaisten arkipäivää. Moin seuraaja, presidentti Mwai Kibaki astui valtaan 2002. AFCIC:n lakimiehen Danny Wambeun (Wambeu 2009) mukaan uusi hallitus näki vaivaa ongelman ratkaisemiseksi: suurin osa Nairobin katulapsista vietiin erilaisiin valtion laitoksiin. Seurauksena oli katulasten määrän radikaali vähentyminen. Iso osa vanhemmista katulapsista vietiin valtion nuorisotoimen järjestämiin erilaisiin koulutuksiin. Jonkin ajan kuluttua katulapset ja nuoret kuitenkin palasivat kaduille, tosin eivät yhtä suurin lukumäärin kuin ennen.

Kibakin suurimpana saavutuksena voi pitää kaikille ilmaista peruskoulua. Koulupuvut, kouluruokailu ja koulukirjat täytyy kuitenkin kustantaa itse. Näihin ei kaikilla perheillä ole varaa eikä koulutus näin ollen ole edelleenkaan kaikkien ulottuvilla. Köyhyys, perheiden hajoaminen, kotien ongelmat ja nopeasti kasvanut muuttoliike maalta kaupunkiin ovat suurimmat syyt lasten joutumiseen kaduille. Suurimmalla osalla kaupunkien katulapsista on vain yksi huoltaja (usein äiti) ja he tulevat jostain kaupunkien lukuisista slummeista. Elinolot slummeissa ovat epävakaa ja turvattomat ja perusasiat, kuten saniteettihuolto, jätteenhuolto sekä juokseva vesi, on huonosti järjestetty tai ne ovat olemattomia (Gakuru ym. 2002, 37).

Kenian katulapset voi jakaa niin sanottuihin kaduilla oleileviin (children on the streets) lapsiin ja kadulla asuviin lapsiin (children of the streets). Kaduilla oleilevat lapset palaavat usein koteihinsa yöksi vietettyään päivän kadulla töissä. Heillä on jonkinlainen side perheisiinsä, jotka saattavat rohkaista lapsia lähtemään ruuan ja rahan etsintään kaduille. Kadulla asuvat lapset taas eivät usein ole paljon tekemisissä vanhempiansa tai sukulaistensa kanssa, vaan ansaitsevat elantonsa kadulla, missä he myös viettävät yönsä. Kadulla lapset ja nuoret elävät ryhmissä, jotka usein nukkuvat ja työskentelevät yhdessä. Ryhmät koostuvat vanhempiansa hylkäämistä lapsista, vanhempien kadulle lähettämistä lapsista, kadulla elävistä tytöistä sekä lapsista, jotka ovat syntyneet kadulla katu-tyttöjen ja katupoikien tai tyttöjen ja vanhempien miesten välisistä suhteista. (Gakuru ym. 36- 37.)

Katulapsia kutsutaan usein nimellä "chokoraa" tai "parking boy", joka kuvastaa lasten kadulla tekemiä töitä, kuten autojen parkkeerauksessa avustamista ja myytäväksi tai syötäväksi kelpaavan jätteen etsimistä roskien joukosta. On tärkeää korostaa, että lapset eivät ole kaduilla ainoastaan kerjäämässä, varastamassa, maleksimassa ja käyttämässä huumeita. Suurin osa lasten päivästä kuluu työnteossa, joten katulapset voi hyvin rinnastaa työtä tekeviin lapsiin ja työtä tekevien köyhien luokkaan.

Katulasten ulkoista olemusta leimaavat likaiset, rikkinäiset vaatteet ja epäsiisti olemus. Kuitenkin on tärkeää ymmärtää, että katulapset ovat, kuten kaikki lapset ympäri maailmaa, ennen kaikkea lapsia. Vaikka elinolot pakottavat katulapset käyttäytymään ikäistään aikuismaisemmin, he kuitenkin leikkivät leluilla, imevät peukalooaan, itkevät ja nauravat ja toimivat muilla tavoilla, jotka ovat lapsuudelle tunnusomaisia. (Killbride, Suda, Njeru 2000, 1.)

4.1 Lasten kadulla kohtaamat vaikeudet

Maailmassa on eri arvioiden mukaan noin 100 miljoonaa katulasta. YK on julistanut vuoden 2009 lasten oikeuksien juhluvuodeksi. Tällöin lasten oikeuksien

julistuksesta on kulunut 20 vuotta. Kuitenkin niin paikallisesta kuin kansainvälisestäkin politiikasta näyttää puuttuvan todellinen tahto maailman köyhyysongelman poistamiseksi. Katulasten suuri lukumäärä on ensisijaisesti seurausta maailman valtasuhteiden epätasapainosta ja varallisuuden epätasaisesta jakautumisesta.

Katulapset kokevat kaduilla monia vaikeuksia. Tavalliset kadunmiehet ja -naiset pitävät heitä usein pelottavina ja epämiellyttävinä varkaina, joista on tullut ikään kuin toinen yhteisö, joka elää ilman ihmisoikeuksia ja ihmisarvoa jokapäiväisen yhteisön ulkopuolella. Likaiset, roskia tonkivat ja liimapulloa suun edessä pitävät lapset koetaan uhaksi yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle, vaikkakin on myös paljon ihmisiä, jotka säälivät lapsia ja yrittävät auttaa heitä.

Elämä kadulla ei ole helppoa. Suurimmaksi uhaksi kadulla asumisessa katulapset itse mainitsevat poliisiväkivallan sekä katukauppiaiden ja muiden kadulla töitä tekevien sekä toisten katulasten häirinnän ja väkivallan. Suurin osa kadulla elävistä lapsista ja nuorista on poikia. Tyttöjä kadulla on myös, mutta he ovat näkymättömämpiä, koska usein tienaa elantonsa prostituutiolla, iltaisin ja öisin kaduilla, pubeissa ja yökerhoissa. Tytöt ovat poikia heikommassa asemassa ja kohtaavat usein seksuaalista väkivaltaa ja hyväksikäyttöä.

Kadulla selviytyminen on jokapäiväistä taistelua muita kadulla elantonsa tienäviä ihmisiä, poliisia ja toisia katulapsia vastaan. Lugalla ja Kibassa (2003, 51) ovat tutkineet katulasten elämää Tansaniassa, Keniassa ja Ugandassa. Tämä tansanialaisen katupojan omin sanoin kertoma arvio katuelämästä valottaa hyvin lasten kokemaa toivottomuuden tunnetta:

”Me emme elä! Olemme jo kuolleita. Meidän ruumillamme ei ole mitään arvoa tässä yhteiskunnassa ja kaikki pitävät meitä arvottomina. Miksi meidän tulisi arvostaa elämää, jota tosiasiassa ei ole olemassa? Meidän elämämme on lyhyt, ja sen takia teemme mitä tahansa, laitonta tai laillista, mitä tahansa tulee eteen.”

4.2 Katulasten sosiaaliset suhteet ja selviytymistavat

Katulapset nukkuvat ja tekevät töitä lähes aina ryhmissä, koska ryhmä tarjoaa suojaa vaaroja vastaan. Ryhmät pitävät yhtä ja huolehtivat jäsenistään. Jokaisella ryhmällä on oma tukikohtansa (base), jossa ryhmä säilyttää tavaroitansa ja nukkuu. Liimanhaistelu on hyvin yleistä ja liimaa on helposti saatavilla ja se on todella halpaa, 5 Kenian šillinkiä annos (n. 5 senttiä). Muita yleisiä huumeita ovat miraa (khat), marihuana ja erilaiset lääkkeet. Myös alkoholin käyttö on yleistä. Huumeet poistavat näläntunnetta, auttavat unohtamaan ongelmat ja antavat rohkeutta kadulla selviytymiseen. Yleisiä rahan ansaitsemistapoja ovat jätemetallin ja paperin keräys, kerjääminen, huumekauppa, näpistykset, taskuvarkaudet ja muu rikollisuus, autojen pesu, vahtiminen ja pysäköinnissä auttaminen sekä tytöillä prostituutio.

Katulasten sosiaaliset suhteet ovat oman ryhmän sisällä lämpimiä ja ryhmä esimerkiksi osallistuu oman ryhmänsä jäsenen hautaamiseen ja hautajaiskuluihin sekä vierailee ja tuo ruokaa vankilaan joutuneille ryhmän jäsenille. Suhteet ovat kuitenkin hierarkkisia, yleensä niin, että vanhemmilla pojilla on valtaa suhteessa pienempiin poikiin ja pojilla suhteessa tyttöihin.

Sukupuoli määrittää katuelämää varsin merkittävästi. Tyttöjen mahdollisuudet tienata rahaa ovat rajallisemmat kuin poikien ja usein ainoiksi vaihtoehtoisiksi jää kerjääminen ja prostituutio. Tytöt lähtevät kadulle usein siksi, koska kotona on vaikea tilanne tai väkivaltaa. He käyvät siellä poikia harvemmin. Pojat saattavat käydä varsinkin äitiensä luona ja viedä näille pieniä lahjoja, kuten sokeria tai rahaa. (Killbride ym. 2000, 116-117.)

Lapsen saanti kadulla vaikeutti Killbriden ym. mukaan tyttöjen elämää kadulla, mutta raskaudella ja äitiydellä oli myös joitakin positiivisia vaikutuksia tyttöjen sosiaaliseen statukseen. Toiset katutytöt myös osallistuivat vauvojen hoitoon ja raskaana olevista tytöistä pyrittiin pitämään huolta. Myös kerjäämisessä vauvan mukana olo oli avuksi, vaikka suurin osa tutkijoiden haastattelemista kadulla

elävistä äideistä koki lapsen saannin vaikeuttavan toimeentuloaan. (Killbride ym. 2000,117.)

Haastattelemani yli kuusi vuotta kadulla elänyt 17-vuotias, nykyään lukiota käyvä poika vahvistaa Killbriden ym. näkemyksiä kadulla elämisen käytännöistä:

SW: ”Asuitko sä kadulla yhdessä muiden katupoikien kanssa?”

S: ”Joo, meitä oli viisi, viiden ryhmä. Me etiittin jätemetallia yhdessä, ja iltaisin nukuttiin, kaikki katulapset yhdessä, ja meitä oli paljon. Mutta vain me viis etsittiin metallia yhdessä, muut meni eri paikkoihin.”

SW: ”Suojelitteko te toisianne?”

S: ”Joo, niinku yhtenä päivänä Kenian sähköyhtiön tyypit hakkas yhden pojan ja me onnistuttiin pelastamaan se.”

SW: ”Mitä muita vaaroja katulapset kohtaa?”

S: ”Muut katupojat saatto tulla varastamaan meidän alueelta, kun me oltiin nukumassa.”

SW : ”Oliko eri pojilla omat alueet?”

S: ”Joo, niinku joku saatto tulla meidän alueelle ja varastaa puhelimen. Sitte paikalliset ihmiset ja poliisi ajo kaikki meidät pois.”

SW: ”Pidittekö te kaikki teidän vaatteet ja muut tavarat samassa paikassa?”

S: ”Joo, meillä oli tapana mennä Nairobijolle pesulle ja pesemään meidän vaatteet ja sit meillä oli tapana jättää ne sinne kuivumaan eikä kukaan koskenut niihin ja ne oli turvassa.”

SW: ”Oliko jotain muita vaaroja?”

S: ”Niinku jos joku jäi kiinni varastamisesta, niin sit paikalliset ihmiset hakkas sen”

SW: ”Jäitkö sä varastamisesta kiinni?”

S: ”Mä myös, mut on viety vankilaan.”

SW: ”Ootko sä ollu monesti vankilassa?”

S: ”Joo, mut en kauan. Mut vietiin valtion kasvatustalokseen kanssa. Mut mä onnistuin karkaamaan sieltä.”

SW: ”Oliko kaduilla paljon tyttöjä?”

S: ”Joo, joillain alueilla oli paljon tyttöjä.”

SW: “Oliko tytöillä omat ryhmänsä?”

S: “Ne asu meidän kanssa, me suojeltiin niitä ihmisiltä jotka teeskentelee et ne on hyviä, mut sitte raiskaa ne.”

4.3 Katulapsityö

Katulapsityötä tekevät hallitus, kansainväliset ja paikalliset järjestöt, yksityiset tahot ja kirkot. Aikaisemmin katulapsityö oli lähinnä lasten perustarpeista huolehtimista, mutta nykyään suunta on muuttunut enemmän lasten kuntoutukseen ja kadulle ajautumisen ehkäisyyn. Näitä ennalta ehkäiseviä toimia on työskentely yhdessä perheiden ja yhteisöjen järjestäytyneiden ryhmien (CBO) kanssa voimaannuttamalla niitä, jotta ne voisivat paremmin tarjota lapsille ja nuorille koulutusta, ammattikoulutusta sekä taide-, musiikki- ja urheilutoimintaa.

Lapsia pidetään nykyään enemmän aktiivisina toimijoina kuin uhreina. Heidän motivaationsa ja halunsa kuntoutusprosessiin on ensisijaisen tärkeä. Heidän sijoittamisensa väkisin johonkin laitokseen ei ole toiminut, vaan lapset yleensä karkaavat tämän kaltaisista paikoista heti tilaisuuden tullen.

Lasten myös ymmärretään osaavan manipuloida avun antajia maksimoidakseen heistä saatavan hyödyn. Järjestöt tekevät paljon päällekkäistä työtä, johon usein vaikuttavat erilaiset sosiaaliset organisaatiot ja niiden vähäiset tai yhteensopimattomat tiedot katulapsista ja heidän tarpeistaan. Usein eri toimijoilta myös puuttuu yhteinen kulttuurinen ymmärrys ja tietopohja niistä syistä, ratkaisuista ja ympäristöistä, joissa katulapset ja heidän perheensä elävät. (Killbride ym. 2000, 128-130.)

Keniassa on paljon katulapsityötä tekeviä järjestöjä, vaikka tarkkaa määrää on vaikea tietää, koska kaikki eivät rekisteröidy. Järjestöjen katulapsityö painottuu usein terveydenhuoltoon, kadulla tehtävään työhön, kampanjointiin tai koulutukseen ja vieroitukseen. Monet järjestöistä ovat uskonnollisia ja keskittyvät muun toiminnan ohella lasten henkiseen opastamiseen. Monien järjestöjen ensisijai-

nen tavoite on saada lapset pois kaduilta sekä palauttaa heidät takaisin kouluun ja kotiin taikka johonkin pitkäaikaiseen instituutioon.

Jotkut järjestöt jakavat lapsille kadulla ruokaa ja vaatteita, vaikka tämä on väistymässä, koska yleisesti tunnutaan ajattelevan, että tämä rohkaisee lapsia kadulle. Useat järjestöt myös suosittelevat, että katulapsille ei annettaisi rahaa tai ruokaa, vaan hyväntahtoiset ihmiset lahjoittaisivat rahaa ja aikaansa katulapsiprojekteille. Järjestöt ovat Killbriden ym. mukaan kiistämättä vaikuttaneet positiivisesti monen lapsen elämään, vaikka huolimatta hyvästä tahdosta ja monista kalliista ohjelmista, katulapsien määrä kasvaa koko ajan (emt.128).

Monet järjestöt keskittyvät katulapsityössään hoitamaan ennen kaikkea ongelman oireita sen sijaan, että ne keskittyisivät sen perimmäisiin syihin. Oireiden hoitoonkin järjestöjä on liian vähän, niiden voimavarat ovat usein vähäiset, ne ovat kokemattomia ja kärsivät koulutetun henkilökunnan puutteesta. Järjestöjen on siten vaikea tehdä tehokasta ja monipuolista työtä, joka vaikuttaisi niin katulapsiongelman perimmäisiin syihin kuin sen seurauksiinkin. (Lugalla, Kibassa 2003, 125.)

Terres des Hommes järjestön Madeleine Gachoka-Mugan (2001,18) mukaan lasten parissa työtä tekevän järjestön voi perustaa lähes kuka tahansa. Näin ollen lastenkotien ja hyväntekeväisyysjärjestöjen työn laatu vaihtelee. Järjestöt ja uskonnolliset tahot tarjoavat katulapsille monenlaisia palveluita, joita ovat mm. kadulla tehtävä katulapsityö, vastaanotto ja päiväkeskukset, ruokintaohjelmat, yösuojat, laitoshoidot, virallinen ja epävirallinen koulutus, terveystalut, perheenyhdistämispalvelut, yhteisöjen kanssa tehtävä työ, terapia sekä kampanjointi. Palveluiden laatu vaihtelee eikä yhteisiä laatuvaatimuksia ole. Toimintaa ei myöskään yleensä valvota.

Läheskään kaikki järjestöt ja lastenkodit eivät ole rekisteröityjä, joten ne ovat käytännössä kaiken valvonnan ulkopuolella (Olenja, Kimani 2002, 67). Paikallisviranomaiset eivät välttämättä ole edes tietoisia toiminnasta tai sen piirissä olevista lapsista. Lisäksi järjestöt tavoittavat vain pienen osan katulapsista. Suu-

rin osa järjestöistä tekee työtä ainoastaan poikien kanssa, joten vieläkin heikommassa asemassa olevat tytöt jäävät usein kaiken avun ulkopuolelle. Usein järjestöt ovat myös täysin avustusten varassa, joten niiden toiminnan jatkuvuutta on vaikea taata. Gachoka-Mugan mukaan järjestöjen menestystä on vaikea arvioida, koska useimmat eivät pidä kirjaa kauttansa kulkevista lapsista taikka mahdollisista saavutuksistaan tai epäonnistumisistaan. Hän peräänkuuluttaa valtion roolia järjestöjen työn kontrolloinnissa sekä järjestöjen parempaa yhteistyötä. (Emt.19.)

4.4 Valtion ja yhteiskunnan rooli katulapsityössä

Hallituksen lapsipolitiikkaa ja käytäntöjä hoitaa Keniassa National Council for Children Services, jonka tehtävänä on valvoa lapsille suunnattuja palveluita, niiden suunnittelua ja rahoitusta. Paikallisesti toimivat Area Advisory Council ja eri maakuntien lapsiasiain virkamiehet (District Children Officer), joiden tehtävänä on palvella lapsia ja perheitä. Katulapset joutuvat usein pidätetyiksi ja African Networking for the Prevention and Protection Against Child Abuse and Neglect -järjestön (ANPPACAN) mukaan jopa 120 katulasta joutuu viikoittain Nairobin nuorisotuomioistuimen eteen. Poikia syytetään usein irtolaisuudesta ja tyttöjä tarkoituksella maleksimisesta (loitering with intent). Suurin osa lapsia koskevista laeista on siirtomaa-ajalta, joten niissä näkyy siirtomaaisäntien halu ennen kaikkea pitää yllä järjestystä eikä niinkään ihmisten hyvinvointia (Killbride ym.2000, 146-147).

Valtio myös ylläpitää pahamaineisia valtion kasvatustaloksia (Approved schools) joihin tullaan usein tuomioistuimen määräyksestä. Lisäksi Keniassa on valtion ylläpitämiä lastenkoteja. Olenjan ja Kimanin mukaan valtio on kääntänyt selkänsä katulapsille eikä mitään selkeää lapsia koskevaa sosiaalipolitiikkaa ole, vaikka Kenia on allekirjoittanut YK:n lasten oikeuksien sopimuksen. Heidän mukaansa kansallisesti ongelmaan voi tehokkaasti puuttua ainoastaan valtio, vaikkakin valtiovallan väärinkäyttö on pääsyy vallitsevaan köyhyyteen, joka näkyy katulapsien määrän jatkuvana kasvuna (Olenja ja Kimani 2002. 66-67).

Kuitenkin katulapset suhtautuvat valtion työntekijöihin varauksellisesti, mikä käy hyvin ilmi tämän jo edellä lainaamani 17-vuotiaan pojan haastattelusta:

SW: ”Olitko yhteydessä mihinkään järjestöihin Nairobissa?”

S: ”Oli yks nainen, mä en muista sen nimeä, me käytiin kirkossa sunnuntaisin. Sitte oli yks nainen, se oli kaupungin työntekijä, se sano et se vie mut takas kouluun. Mä en uskaltanu mennä keskustaan niiden takia.”

SW: ”Mitä ne tekee katulapsille?”

S: ”Ne vie ne valtion kasvatustaloksiin. Siellä lapsia hakataan tosissaan. Joo.”

5 LASTEN OSALLISUUS KENIAN KATULAPSITYÖSSÄ

Valtion katulapsille suuntaamia palveluita ei voi parhaalla tahdollakaan pitää lapsia osallistamaan pyrkivinä, pikemminkin katulapset nähdään yleistä järjestystä ja turvallisuutta uhkaavana ongelmana ja toimenpiteet pyrkivät pitämään lapset ensisijaisesti poissa kaduilta, kasvatustaloksissa ja muissa valtion instituutioissa. Valtion laitoksilla on myös pienemmät resurssit kuin monilla järjestöillä. Tämän takia käsittelen lasten osallisuutta Keniassa lähinnä järjestöjen tekemän katulapsityön valossa.

Valtion alainen National Council for Childrens services on julkaissut yhdessä Keniassa toimivien suurten järjestöjen, kuten Planin ja Pelastakaa Lapset ry:n kanssa lasten parissa työskenteleville tarkoitetun oppaan lasten osallisuudesta Keniassa. Lainasin tätä opasta aiemmin määritellesäni lasten osallisuutta. Oppaan kaltaiset julkaisut voi nähdä osoituksena positiivisesta suhtautumisesta lasten osallisuuteen. Usein kuitenkin lasten osallisuuden vaatimukset ovat kaikkialla maailmassa retorisesti vahvoja, mutta käytännössä heikkoja (Prout 2003, 2). Katulapsityössä osallisuus näkyy vielä heikommin käytännössä ja katulapsityötä määrittää pitkälle ongelman monimuotoisuus ja laajuus sekä resurssien ja yhteistyön puute, niin järjestöjen kesken kuin järjestöjen ja valtion välillä.

5.1. Näkemyksiä lasten osallisuuden vähäisyyden syihin

Lugallan ja Kibassan mukaan katulapset eivät ole passiivisia osallistujia toimissa, joiden on tarkoitus parantaa heidän elämänsä laatua. Lapset arvioivat omaa elämäntilannettaan ja ihmisiä ympärillään. Jotkut lapsista tietävät, mitä he tarvitsevat parantaakseen omaa tilannettaan, ja toiset pystyvät järjestelemään ja priorisoimaan asioitaan sen mukaan, mitä he pitävät elämälleen tärkeänä. (Lugalla, Kibassa 2003, 56.)

Vaikka katulapset ovat yhteiskunnallisen hierarkian alimmalla portaalla, he ovat silti oman elämänsä ja kadulla elämisen asiantuntijoita. Kuitenkin he ovat usein toimenpiteiden kohteina sen sijaan, että heidän ajateltaisiin olevan oikeutettuja saamaan äänensä kuuluviin. Katulapsia pidetään usein olosuhteiden uhreina taikka turvallisuusriskinä, tulevaisuuden rikollisina. Tämä ajattelutapa perustuu ajatukseen, että ilman kunnollista ohjausta lapsista tulee ”pahoja”. Harvemmin ajatellaan, mitä kadut edustavat katulapsille: paikkaa jossa he voivat ansaita elantonsa ja löytää suojaa ja turvallisuudentunnetta toisten katulasten joukosta. (Van Beers, 2001, 46.)

Tämäntapainen ajattelu leimaa suurinta osaa Kenian katulapsiprojekteista ja ohjelmista. Lasten tarpeita ei usein selvitetä ja he osallistuvat keskusten päivitystäisestä toiminnasta lähinnä siivoukseen, ruuanlaittoon ja vaatteiden pesuun. Myöskään vanhempien osallisuutta ei aina arvosteta. Vanhempia pidetään yleensä epäluotettavina, yhteistyökyvyttöminä ja kyvyttöminä huolehtimaan lapsistaan. Kuntoutuksen nimissä lapsista tulee riippuvaisia keskuksissa tarjotuista palveluista, joita pidetään lasten perustarpeina, kuten ruokaa, suojaa, vaatteita sekä jonkinasteisia terveystalvija ja koulutusta. Melkein kaikki projektit tarjoavat ruokaa, noin 85 % jonkinlaista epävirallista koulutusta ja 65 % tarjoaa majoitusta joillekin tai kaikille lapsille. (Emt, 46.)

Vain muutama projekti keskittyy auttamaan katulapsia voimaannuttamalla heitä selviytymään hankalissa elinoloissa paremmin ilman, että heitä pyrittäisiin saamaan pois tärkeimmän selviytymiskeinonsa parista. Keskuksissa lapsille tarjo-

taan monia palveluita, mutta vastapalvelukseksi lasten on noudatettava sääntöjä, kuten että heillä ei saa olla omaa rahaa, nukkumaanmenoajat ovat aikaisia eikä heidän anneta olla kanssakäymisissä toisten katulasten kanssa. Lapsien kanssa ei jaeta tietoa eikä päätösten takana olevista syistä keskustella avoimesti. Van Beersin mukaan on monia tapoja osallistaa lapset päätöksentekoon ja osallisuuteen mutta tärkeintä on muuttaa henkilökunnan ja johdon asenteita ja työtapoja (emt, 47).

Lugallan ja Kibassan Tansaniassa tekemän katulapsitutkimuksen mukaan 30 % katulapsista halusi palata kotiinsa, kun taas 66 % ei halunnut, vaikka kadulla oli vaikeaa. Syiksi haluamattomuuteen mainittiin köyhyys, työttömyys, perheongelmat ja perheen puuttuminen. (Lugalla ym. 2003, 47.) Jos suurin osa lapsista ei halua palata kotiinsa ja suurin osa katulapsille suunnatuista ohjelmista tähtää ensisijaisesti lasten kotiin palauttamiseen, näyttää siltä, että usein järjestöjen ja lasten päämäärät saattavat jo lähtökohdiltaan olla erilaiset.

5.2 Mitä katulasten osallisuus voisi tarkoittaa?

Näiden tutkimusten ja näkökantojen valossa katulasten osallisuutta koskevassa opinnäytteessäni ei ole perusteltua lähteä siitä, että katulasten tulisi osallistua toimintaan tikapuiden ylimmällä asteella, aikuisten toimiessa apulaisina. Toisaalta myös katulapsilla on oikeus osallistua ja vaikuttaa niin omassa elämässään kuin yhteiskunnallisestikin.

Katulasten asemaa ja osallisuutta määrittävät monet osallisuutta vähentävät realiteetit, joita on vaikea ylenkatsoa sortumatta naivismiin. Katulapset elävät yhteiskunnan marginaalissa, joten täydellinen tikapuumallin mukainen osallistuminen ei todennäköisesti ole mahdollista tai ainakin siihen päästäkseen on yhteistoiminnan jatkuttava vuosia ja sen on myös tuotava radikaali muutos lasten elämäänsä ja yhteiskunnalliseen asemaan. Kyse on katulapsityössä enemmänkin lasten äänen saamisesta kuuluviin, jotta toiminnan laatu paranisi eikä olisi ristiriidassa lasten omien kokemusten tai tarpeiden kanssa. Tämä edellyt-

tää lasten näkökulmien arvostamista ja katulasten ja katulapsityötä tekevien aikuisten yhteistoimintaa. Siinä toiminnan mielekkyys katulapsien kannalta tulisi pyrkiä varmistamaan yhteistyötä tehden.

5.3 Undugun uusi lähestymistapa katulapsityöhön

Poikkeuksena perinteiseen erilaisten keskuksien kautta tehtävään katulapsityöhön malliin on Undugu Society of Kenya lähtenyt kokeilemaan uudentyyppistä työmallia (Taksvärkki ry 2009c) jossa kadulla eläviä nuoria rohkaistaan järjestäytymään paremmin jo olemassa olevien katulasten ryhmien kautta. Undugu tarjoaa ryhmille tukea ja koulutusta erilaisissa elämänhallintaan, ammatilliseen osaamiseen ja johtajuuteen liittyvissä taidoissa. Tavoitteena on, että nuorten oma ryhmä tukisi jäseniään jättämään huumeet ja rikokset ja että ryhmä lopulta rekisteröityisi, minkä jälkeen se voisi hakea nuorisoministeriöltä rahaa yritystoiminnan aloittamiseen.

Suomalainen Taksvärkki ry on koululaisten taksvärkipäivän avulla rahoittanut Undugun katulapsikampanjaa. Undugu on perustettu vuonna 1973 ja se on Kenian vanhin katulapsityötä tekevä järjestö. Uuden lähestymistavan kokeilua on perusteltu mm. sillä, että perinteisellä kuntoutuskeskustyöllä tavoitettiin vain murto-osa katulapsista ja että monet heistä karkasivat keskukselta tai päätyivät ohjelmien jälkeen takaisin kadulle. Uuden mallin koettiin olevan osallistavampi ja tehokkaampi, koska siinä tuetaan jo olemassa olevia sosiaalisia suhteita sekä selviytymistapoja ja katulapset itse saavat määritellä tarvitsemansa avun. Undugun toiminnan johtajan Aloys Opiyon mukaan katulapsiryhmät, jotka ovat Undugun toiminnassa mukana, ovat myös hyvin tehokkaita identifioimaan välitöntä apua tarvitsevat, kuten pahoinpidellyt lapset tai hyvin nuoret lapset, jotka näin saavat nopeasti apua. (Opiyo, 29.9.2009.)

6 ACTION FOR CHILDREN IN CONFLICT THIKAN KAUPUNGISSA

Thika on keskisuuri nopeasti kasvava kaupunki noin 40 kilometrin päässä Nairobista. Sitä kehystävät suuret Del Monten ananasviljelykset ja -tehtaat. Thika on pääosin kikuyu-aluetta ja Kenian suurimman rikollisjengin Mungigin kasvu-alusta ja ”kotipaikkakunta”. Thikan keskusta on melko pieni ja sen laitamilla on useita slummeja mm. Kiandutu, Kiangombe, Gachagi, Kamatharau ja Umoja.

Thikan kaduilla ei voi olla törmäämättä katulapsiin. Heitä on etenkin kaupungin keskustassa sijaitsevan Kassmat-supermarketin edustalla sekä suurimmilla matatu-asemilla. Matatut ovat Kenian yleisimpiä kulkuvälineitä, pakettiautoja, joista on tehty minibusseja. Thika on kuitenkin turvallisempi kaupunki kuin Nairobi, vaikka yöllä ei pidäkään kulkea yksin, ei edes kaupungin keskustassa.

Action for Children in Conflict (AFCIC) on vuonna 1997 Keniassa rekisteröity pienehkö heikossa asemassa olevien lasten auttamiseen keskittynyt brittiläinen järjestö, joka aloitti toimintansa Keniassa Thikassa vuonna 2003. Järjestöllä on myös kaksi uutta satelliittikeskusta Thikan lähialueilla, Ruirussa ja Makongenisissa, joissa molemmissa on toimintaa kerran viikossa. (Action for Children in Conflict vuosikertomus 2009.)

AFCIC:in toiminta on jakautunut viiteen toiminta-alueeseen, joita ovat kenialaisten lasten lakiapu (Kenyan Childrens Legal Aid Work), katulasten kuntoutuskeskus (Interim Care Centre for Street Children), heikossa asemassa olevien lasten tukiohjelma (Outreach Programme for Vulnerable Children), maansisäisten pakolaisperheiden ja lasten ohjelma (Internally Displaced Children and Families Programme) ja sponsoriohjelma. (Emt.) AFCIC:illa on noin 20 palkattua työntekijää, ja lisäksi ulkomaalaisia ja kenialaisia vapaaehtoisia on vaihtelevasti viidestä kymmeneen. Järjestöä johdetaan ja suurin osa varoista kerätään Isosta-Britanniasta käsin ja toiminnanjohtaja on aina (lukuun ottamatta yhtä poikkeusta) ollut englantilainen.

6.1 Interim Care Centre for Street Children (ICC)

AFCIC vuokraa läheltä Thikan keskustaa vanhan rapistuneen Kenya Tanning -tehtaan mailta taloa, jossa katulasten kuntoutuskeskus ICC toimii. Keskuksessa on viisi palkattua työntekijää ja kolme vakituista vapaaehtoista, joille maksetaan 2,5 euron päivärahaa.

Henkilökunnan koulutustaso vaihtelee, korkeimmin koulutettuja ovat terapeutti ja johtaja ja vähiten koulutusta on iltaisin ja öisin töissä olevalla laitosisännällä. Palkattuja työntekijöitä ovat terapeutti, opettaja, johtaja sekä laitosisäntä ja emäntä joiden tehtävänä on olla ikään kuin äitinä ja isänä pojille.

Keskukseen otetaan yleensä puolen vuoden välein noin 20 poikaa, jotka käyvät läpi ohjelman, joka sisältää epävirallista koulutusta, terapiaa ja erilaisia toiminnallisia menetelmiä, joiden avulla poikien elämäntilannetta yritetään muuttaa parempaan suuntaan. Keskuksessa asuvat pojat ovat iältään noin 7–16-vuotiaita ja monet heistä ovat päätyneet keskukseseen AFCIC:n Makongenin ja Ruirun satelliittikeskusten kautta. Suuri osa pojista oli ollut kadulla alle kaksi vuotta, osa vähemmän kuin muutaman kuukauden. Ollessani keskuksessa työoppimassa sen hetkinen poikaryhmä oli ollut ohjelmassa jo kolme kuukautta. Poikien tullessa heistä otetaan valokuva, jonka jälkeen heille annetaan uudet vaatteet ja vanhat poltetaan. Tämä symboloi uutta alkua, jonka ohjelman toivotaan poikien elämään tuovan.

6.2 Päivittäinen elämä keskuksessa

Joka arkipäivä alkoi herätyksellä kuudelta, jonka jälkeen suurin osa pojista lähti juoksulenkeille ympäri vielä unessa olevaa Thikan kaupunkia. Running Club -nimeä kantava juoksukerho oli todella suosittu ja jokaisella pojalla oli erityiset juoksuvaatteet ja -kengät, joista he pitivät hyvää huolta.

Juoksulenkin jälkeen siivottiin keskus ja sen ympäristö, ja tässä jokaisella pojalla oli oma tehtävänsä. Siivous sujui vaihtelevasti ja talo olikin aika huonossa kunnossa ja likainen. Siivouksen jälkeen oli aamupuuro, jonka jälkeen puhdistettiin ruuaksi tarkoitetut pavut samalla, kun henkilökunnalla oli kokous. Kokouksen jälkeen alkoivat oppitunnit.

Lounas, yleensä papuja, kaalia ja maissipuuroa (ugalia), syötiin yhden aikoihin, minkä jälkeen opiskelu jatkui. Viiden aikaan muu henkilökunta, paitsi laitosisäntä, lähti kotiin ja pojat pelasivat lähes aina jalkapalloa. Jalkapallon peluu oli ylivoimaisesti suosituin tekeminen keskuksessa, ja viikonloppuisin ja iltaisin pojat yleensä pelasivat tehtaan alueella asuvia muita lapsia ja nuoria vastaan.

Illalla syötiin noin puoli kahdeksan aikaan, minkä jälkeen oli keskustelua. Nukkumaan meno oli yleensä noin yhdeksän aikaan. Talossa ei ollut sähköjä ja kaikki iltatoimet tehtiin kynttilän tai taskulampun valossa. Aamulla muu henkilökunta tuli töihin noin kahdeksan aikoihin.

Pojat olivat todella vilkkaita ja keskinäistä kiistaa tuli lähes kaikesta. Rangaistukset vaihtelivat henkilökunnasta riippuen, siivoustehtävistä polvillaan seisomiseen kädet ylhäällä. Miesten antamat rangaistukset olivat usein polvillaan seisomista, kun taas naistyöntekijät antoivat usein enemmän siivous- tai nurkasaseisomisrangaistuksia. Kovin rangaistus oli ruuan epääminen, jota pojat inhosivat eniten.

Keskuksessa oli lukujärjestys, johon kuului suahilin ja englannin tunteja, luovanilmaisun tunteja, matematiikkaa, elämänhallintataitoja, kädentaitoja, helmitöiden tekemistä ja akrobatiaa. Suosituimpia olivat helmityöt ja akrobatia, jossa monet pojat olivat mestarillisia. Kuitenkin jalkapallon peluu aina tilaisuuden tullen oli kaikkein suosituinta.

Päivärytmin lisäksi noin kerran kuussa tehtiin lasten kanssa kotivierailuja, joiden tarkoituksena oli luoda suhde lapsen perheeseen, jotta kotiin ja kouluun paluu ohjelman jälkeen olisi mahdollista. Vanhemmille järjestettiin myös vanhempi-lapsi-päiviä keskuksessa. Lisäksi kolmannen kuukauden aikana aloitettiin

lapsi-päiviä keskuksessa. Lisäksi kolmannen kuukauden aikana aloitettiin yksilöterapiaistunnot, kun terapia oli sitä ennen ollut ryhmäterapiaa. Lapset myös tekivät yhteiskuntatyötä käymällä siivoamassa poliisiasemalla sekä joissakin kirkoissa.

Työoppimiseni aikana poliisi myös vieraili keskuksessa. Vierailun tarkoituksena oli saada lasten ja poliisien välit luottamuksellisemmiksi ja avoimemmiksi. Suurin osa pojista on kokenut poliisiväkivaltaa ja ollut vankilassa. Yksi pienimmistä pojista oli ennen keskuksen tuloansa ollut kaksi kuukautta poliisiasemalla sellissä, ja kaikilla pojilla oli hyvin negatiivinen ja epäluuloinen asenne poliisia kohtaan, joka tosin vierailun aikana purkautui vitsailemalla.

Yksi opettajista haastoi vierailemassa olleen poliisin avoimesti vaatimalla selitystä, miksi asemalle siivoamaan tulleita poikia oli puhuteltu törkeästi ja yhtä pojista jopa läimäytetty. Tämän kaltainen käytös kuvaa mielestäni hyvin poliisin asennetta katulapsiin.

6.3 Mitä keskuksesta lähdön jälkeen?

ICC:n ja AFCIC:in tärkein päämäärä on yhdistää lapset perheidensä kanssa ja koko ohjelma tähtää lapsen käytöksen muuttamiseen ja perheen kanssa yhteistyön tekemiseen, jotta myös perhe hyväksyisi lapsen takaisin kotiin. Koska köyhyys on yleensä perimmäinen syy kotoa lähtöön, on AFCIC:lla mikrolaina- ja perhesponsorointiohjelma, jonka avulla perheen taloudellista tilannetta yritetään parantaa. Muita kotoa lähdön syitä ovat alkoholismi, kotiväkivalta ja hajonnut perhe, jossa uudet isä- tai äitipuolet eivät hyväksy puolison entisiä lapsia.

Joskus tilannetta voi olla lähes mahdotonta korjata, koska usein kadulle lähdön syyt ovat olleet, ainakin lapsen näkökulmasta, painavia. Usein vanhemmat itse ovat tulleet kaltoin kohdelluiksi ja monet äidit tienaavat elantonsa prostituutiolla ja heillä on useita lapsia, jotka he elättävät yksin.

Perusajatuksena perheenyhdistämisessä on myös, että voidaan auttaa kotona vielä olevia lapsia, jotka ovat vaarassa joutua kadulle. Jos perhe ei halua tai pysty vastaanottamaan lasta takaisin, järjestö yrittää etsiä jonkun muun sukulaisten, joka olisi halukas. Osalle pojista yritetään etsiä sponsori, joka maksaa lapsen koulumaksut sisäoppilaitoksessa ja muut koulunkäynnistä aiheutuvat kulut. Koulujen loma-ajoiksi palataan takaisin keskukseseen.

Kaikki keskuksessa asuvat pojat mainitsivat haastatteluissa, että he haluavat mennä takaisin kouluun ja tehdä kovasti töitä. Yksi poika sanoi koulun jälkeen haluavansa auttaa äitiään. Kaikilla keskuksen pojista oli tulevaisuuden haaveammatti mielessä ja haaveet vaihtelivat avaruusrakettien rakentajasta autonkuljettajaan.

Henkilökunnan yrityksistä huolimatta osa pojista palaa takaisin kaduille. Tapasin Thikan kaduilla useita poikia, jotka eivät olleet kiinnostuneet AFCIC:n toiminnasta, koska he kokivat, ettei tapojen parantamisesta ole mitään hyötyä, koska he kuitenkin joutuvat takaisin kotiin. Myös katuelämästä irrottautuminen saattoi olla joillekin vaikeaa, vaikka itse en usko, että kukaan lapsi haluaisi elää kadulla, jos tarpeeksi hyväksi koettu vaihtoehto olisi tarjolla. Monet katulapsista ovat myös riippuvaisia liiman haistelusta ja muista huumeista. Vaikka Keniassa huumeet eivät usein ole ns. kovia huumeita, ei keskuksen ohjelmassa huumevieroitusta ole juuri otettu huomioon.

Keskusteluissani keskuksen työntekijöiden kanssa kävi ilmi, että kadulla olevien lasten ongelmat ovat monisyisiä ja monet perheistä eivät välttämättä edes tue järjestön yrityksiä saada lapsia kouluun ja kunnollisen elämän pariin. Eräs sosiaalityöntekijä kuvaili minulle elämää Thikan keskustan läheisessä Kiandutun slummissa. Hänen mukaansa slummi on Thikassa kaiken laittoman toiminnan keskus ja mitä tahansa ruuasta huonekaluihin voi ostaa varsinkin yöaikaan huomattavasti halvemmalla kuin muualta. Hänen mukaansa ihmishengellä ei ole mitään arvoa ja ryöstömurhat, joissa uhri tapetaan yhdellä pistolla, ovat yleistyneet jopa päiväsaikaan. Lasten auttaminen on vaikeaa, jos koko perhe rohkaisee rikollisuuteen ja suhtautuu epäilevästi sosiaalityöntekijöihin.

6.4 ICC:n lasten haastatteluissa ilmi tulleita ajatuksia elämästä kadulla ja keskuksessa

Keskuksessa asuvista pojista haastattelin viittä poikaa, jotka olivat iältään 14–16-vuotiaita. Valitsin haastateltavat heidän ikänsä, halukkuutensa tulla haastatelluksi sekä hyvän englannin kielen taitonsa perusteella, joten pienimmät, sulkeutuneimmat ja ne, joiden englannin taito ei ollut tarpeeksi hyvä, jäivät haastattelujen ulkopuolelle. Haastattelut eivät siten edusta kaikkien keskuksen poikien näkemyksiä. On myös harmi, etten voinut haastatella poikia heidän äidinkiellään, koska se olisi saattanut laajentaa haastattelujen sisältöä. En kuitenkaan halunnut käyttää tulkkia, koska ulkopuolisen (taikka tulkkina toimivan henkilökunnan jäsenen) läsnäolo olisi saattanut muuttaa haastattelutilannetta. Näin ollen tässä tutkimuksessa ääntänsä eivät saa kuuluviin ne pojat, joiden ”taidot” eivät olleet tarpeeksi hyviä haastattelujen tekemiseen. Kaikki haastattelemani pojista olivat myös jollain tapaa tuttujani, juttelimme päivittäin monista eri asioista ja pojat usein myös hakeutuivat seuraani.

Poikien haastatteluissa mainitsemat yleisimmät syyt kadulle joutumiseen olivat ongelmat kotona: väkivalta, heitteille jätto ja yleinen huono kohtelu. Osa pojista oli orpoja, osalla oli vain toinen vanhempi elossa. Pojat olivat myös tietoisia yleisimmistä kadulle joutumisen syistä: köyhyys, kotiväkivalta, orpous ja ruuanpuute. Poika, joka oli itse orpo, mainitsi suurimmaksi syyksi vanhempien kuoleman. Yksi poika oli sitä mieltä, että suurimmat syyt ovat lasten tuhmuus ja koulupuvun puuttuminen. Toinen poika kertoi katuelämän olleen rankkaa, koska usein oli pulaa ruuasta ja lämpimistä vaatteista ja viranomaiset ahdistelivat katulapsia usein.

Kaikki pojat mainitsivat ensisijaiseksi elinkeinokseen jätemetallin keräyksen. Muita ansaitsemistapoja olivat vihannesten myynti, kantajana toimiminen, kerjääminen ja satunnaisten töiden teko, kuten kadunlakaisu ym. Useimmat pojat olivat päätyneet keskukseseen jonkun työntekijän tavattuaan. Kaikki pojat olivat sitä mieltä, että heitä on kohdeltu hyvin keskuksessa ja että heistä välitetään.

Useat haastattelemistani pojista, neljä viidestä, pitivät paluuta kouluun tärkeänä motivaation lähteenä. Yksi poika puhui kouluun palaamisesta lähes kaikissa vastauksissaan. Kysymykseen, mitä kadulla olevat lapset tarvitsevat, vastattiin, että heidän pitäisi päästä takaisin kouluun, saada ruokaa, rahaa ja suojaa.

Kun kysyin, miten henkilökunta voisi tehdä vielä parempaa työtä, vastattiin, että ”sun täytyy olla hyvä, että on hyvät käytöstavat”, ”ne on hyviä” ja ”tiedätkö, että jotkut henkilökunnasta, ne jotka tulee öisin, ne hakkaa lapsia, sitä tapahtuu usein”. Kysytyäni tietääkö muu henkilökunta tästä, poika vastasi, että ”ei, koska ne on hyviä”.

Pojat eivät olleet kovin avoimia haastattelutilanteessa. Kukaan heistä ei myöntänyt huumeiden käyttöä tai varastamista, vaikka se todennäköisesti on kuulunut ainakin välillä heidän elämäänsä kadulla. Kuitenkin yksi pojista puhui lasten pahoinpitelystä, mikä joko osoitti suurta luottamusta taikka sitä, että hän oletti minun jo tietävän asiasta. Sama asia tuli usein esille kenialaisten vapaaehtoisten puheissa. Kysyin asiasta suoraan keskuksen terapeutilta ja hän sanoi, että yksilöterapiassa pahoinpitely on myös tullut esille.

7 LASTEN OSALLISUUS ICC-KUNTOUTUSKESKUKSESSA, HENKILÖKUNNAN HAASTATTELUJEN ESITTELY

Haastattelin keskuksen työntekijöistä kahta, laitosemäntää ja keskuksen terapeuttia. Haastateltavien näkökulmat ja niiden jäsentely poikkesivat monissa asioissa toisistaan, mikä saattoi johtua erilaisesta koulutustaustasta, ammattiroolista ja työtehtävistä keskuksessa.

Terapeutilla oli korkeakoulututkinto psykoterapiasta ja hän opiskeli terapiaa työn ohella kun taas laitosemäntä oli opiskellut jonkin verran sosiaalityötä. Naisten sosioekonominen asema oli myös erilainen. Molemmat ovat olleet ICC:ssä lähes sen perustamisesta asti töissä, laitosemäntä viisi vuotta ja terapeutti neljä

vuotta. Molempien rooli keskuksessa oli havaintojeni mukaan korvaamaton ja he olivat pidettyjä ja työssään osaavia.

7.1 Lasten asema ja kuntoutusprosessin epäonnistumiseen ja onnistumiseen vaikuttavat seikat

Haastateltavien näkemykset poikien tarpeista olivat samansuuntaiset. Laitosemännän mielestä pojat tarvitsevat ennen kaikkea rakkautta, koska jos rakastaa toista, pystyy asettumaan hänen asemaansa ja ”kävelemään hänen kengissään”. Hän kuitenkin tähdensi, että poikiin ei saa kiintyä liikaa, koska silloin suhtautuu liian varauksettomasti poikien tarinoihin. Poikia ei myöskään tulisi sääliä, koska poikia pystyy auttamaan paremmin, jos ei koko ajan ole pahoillaan heidän puolestaan.

Terapeutin mielestä poikien tulee tuntea itsensä hyväksytyiksi omana itsenään ja heidän tulee tuntea itsensä tärkeiksi juuri sellaisena kuin ovat. Kuntoutusprosessin onnistumisen kannalta hänen mukaansa on ensisijaisen tärkeää, että pojilla on omistajuus omassa prosessissaan ja että se ei ole ulkoapäin pakotettua, vaan pojilla on tunne siitä, että heillä on mahdollisuus etsiä omia henkilökohtaisia ratkaisujaan omiin ongelmiinsa. Hän ei kuitenkaan erittele, mitä omistajuus käytännössä tarkoittaa.

Laitosemännän vastaus kysymykseeni prosessin onnistumiseen vaikuttavista asioista oli hyvin mielenkiintoinen. Esitän tässä suoran lainauksen hänen puheestaan:

”Ensinnäkin jokaisella ihmisellä on oma kulttuurinsa, paikka, josta on kotoisin. Katulapset eivät ole kadulta, jossain on paikka, josta he tulevat. Ja siinä kodissa, siellä on oma kulttuuri. Se voi olla täynnä köyhyyttä. Jos sen haluaa muuttaa, sen voi tehdä päivässä antamalla rahaa. Mutta totuus on, että niitä ei voi tukea kaikessa. Tärkeintä on opettaa ne sopeutumaan. Oppia niiden vanhemmilta, niin kun mistä ne tulee. Niinku jos mun äiti on juoppo, en mä voi sanoa

sille, et lopettaa juomisen. Jotku niistä on prostituoituja ja ne tietää, et se on väärin, mutta ne uskoo, et sellaista elämä on. Eli tärkeintä on opettaa, että niiden (vanhempien) kanssa pitää tulla toimeen, mutta se, mitä ne tekee, ei ole oikein ja että niiden ei tarvitse tulla samanlaisiksi. Ne on kuitenkin niiden vanhemmat ja niiden kanssa pitää elää. Sen takia pitää käydä koulua ja pysyä selvänä ja tehdä kovasti töitä, ettei päädy samanlaiseksi.”

Hän tavoittaa tässä mielestäni jotain hyvin oleellista katulapsityöstä. Lapset eivät ole objekteja vaan ihmisiä, jotka kuuluvat johonkin perheeseen, johonkin sukuun ja ovat jonkun lapsia. Laitosemäntä puhuu nähdäkseni yhteisön yhteisestä toimimisesta, ongelmien kokonaisvaltaisesta ratkaisemisesta niillä resursseilla, jotka ovat käytettävissä.

Kuntoutusprosessin onnistumisessa on molempien mielestä tärkeää, että lapsella on siinä päätäntävaltaa. Laitosemäntän mukaan katulapsia täytyy auttaa, koska heidän elämänsä kadulla ei ole ihmisarvoista elämää. Saarnaaminen on hänen mukaansa myös turhaa, koska kaikki tietävät huumeiden ym. olevan pahasta.

Terapeutti painottaa prosessin onnistumisessa lapsen omistajuutta ja perheen mukana oloa, koska ICC:n päätavoite on lapsen kotiin palauttaminen. Hänen mukaansa perhettä täytyy auttaa, koska kotona saattaa olla viisi muuta lasta, joista AFCIC on ottanut vain yhden. Muun perheen tunteet täytyy myös ottaa huomioon: mitä tunteita heillä on kadulla ollutta lasta kohtaan? Perheen täytyy hyväksyä lapsi takaisin ja ymmärtää, mitä hän on käynyt läpi ja oppinut.

Valtion roolista katulapsiongelmassa molemmat ovat sitä mieltä, että valtio ei tee tarpeeksi. Laitosemäntän mukaan valtion lastenkodeissa ja kouluissa lapsista ei välitetä: he eivät saa tarpeeksi vaatteita eikä heidän terveydestään huolehdi. Terapeutin näkemyksen mukaan poliisi näkee katulapset haasteena ja rikollisina eikä ihmisinä, joina katulapset tulisi nähdä. Hän sanoo: ”Ehkä he ovat koko yhteiskunnan normaalimpia ihmisiä. He näkevät paljon ongelmia, mutta minne he voivat mennä? Ainoastaan kadulle.”

7.2 Haastatteluissa esiin tulleita näkemyksiä lasten osallisuudesta keskuksessa

Lasten osallisuudesta naisilla on hyvin erilaiset näkökannat. Terapeutin mielestä lasten osallisuus on ensisijaisen tärkeää, vaikka se ei toteudukaan kovin hyvin. Katulapset eivät saa ääntään kuuluviin, koska ihmisillä on jo käsitys siitä, mitä lapset tarvitsevat, ja toiminta suunnitellaan ilman lasten konsultointia. Hänen mukaan lapset eivät saa kertoa, miksi joutuivat kadulle, eikä heidän tarinoitansa uskota. Jotkut valehtelevat, mutta terapeutin mukaan heillä on silti oikeus tulla kuulluksi. Hänen mukaansa on yleinen uskomus, että katulapset ovat epäluotettavia, mutta heillä on suuri tarve tulla ymmärretyksi, mikä ei usein toteudu. Hän sanoo, että usein lasten asioihin syvemmin tutustuttaessa kuulee yksinäisen ihmisen hädän, jota kukaan ei halua kuulla. Se, mitä esitetään ulospäin, on hyvin erilaista kuin mitä lapset tuntevat sisällään. Lapset saattavat sanoa, että lähtivät kadulle, koska ei ollut ruokaa tai opettaja lähetti heidät pois koulusta. Terapeutin mukaan aikuisten tulisi nähdä lasten kertomien tarinoiden taakse ja tunnistaa lasten hätä ja tarve tulla ymmärretyksi.

Laitosemännän mielestä katulasten ei tarvitse saada vaikuttaa omiin asioihinsa. Hän näkee asian niin, että jos lapsilta kysytään, heillä on epärealistiset odotukset, esimerkiksi että he joutuivat kadulle, koska heillä ei ollut isoa maatilaa ja kaikkien katulasten tulisi saada iso maatila tai hyvä koulutus, joka on kuitenkin mahdotonta. Hänen mukaansa lapset tarvitsevat perustaitoja vaikuttamiseen ennen kuin heitä voidaan konsultoida ja heille tulisi niitä taitoja tarjota. Hänen mukaansa lasten osallisuus näkyy ICC:ssä lähinnä niin, että lasten hölmöimpiäkään ideoita ei ammuta suoraan alas.

Terapeutti on sitä mieltä, että lasten osallisuus on lisääntynyt ICC:ssä vuosien kuluessa: lapset saavat tietoa ja heidät otetaan mukaan suurimmassa osassa heitä itseään koskevassa päätöksenteossa. Henkilökunta myös oppii lapsilta. Työntekijöiden on löydettävä henkilökohtainen ratkaisu jokaiselle lapselle, jos he haluavat lasta auttaa. Kysymykseeni henkilökunnan roolista lasten osalli-

suudessa laitosemältä vastasi lyhyesti: ”olemalla positiivisia”. Terapeutti arveli keinoja olevan: kommunikaatiotaitojen opettelu ja erilaiset osallistavat menetelmät, kuten roolipelit sekä muut aktiviteetit, jotka auttaisivat lapsia käsittelemään omia asioitaan. Lapset myös tarvitsevat oman foorumin, jossa osallisuudelle on tilaa. Hänen mukaansa lasten itsetuntoa tulisi pyrkiä parantamaan ja heitä tulisi auttaa kommunikoimaan tarpeistaan ja rakentamaan luottamusta.

Lopuksi kysyin valtasuhteista keskuksessa, naisten arvioita siitä, sallivatko epätasa-arvoiset valtasuhteet lasten ja henkilökunnan välillä lasten tuntee itsensä varmoiksi ilmaisemaan omia tunteitaan ja näkemyksiään. Keskuksen lapset ovat pitkälti henkilökunnan hyväntahtoisuuden armoilla, koska keskus tarjoaa ylläpidon ja mahdollistaa paluun takaisin kouluun. Laitosemännän mielestä lapset tuntevat itsensä tarpeeksi varmoiksi, vaikkakaan varmuus ei ole sataprosenttista eivätkä lapset luota kaikkiin henkilökunnan jäseniin. Hän uskoo kuitenkin, että jokaisella lapsella on joku, johon luottaa. Terapeutti taas sanoo, että yleinen usko lasten keskuudessa on, että heidät voidaan lähettää keskuksesta pois, jos he eivät ole kilttejä. Hänen mukaansa opettajat myös uhkailevat pois lähettämällä usein.

8 HAVAINTOIHINI PERUSTUVAT LASTEN OSALLISUUTEEN VAIKUTTAVAT TEKIJÄT KESKUKSESSA

Havaintojeni mukaan lasten osallisuus ei voi keskuksessa yltää Horellin tikapuumallin ylimmälle tasolle, jossa lapset suunnittelisivat toiminnan ja aikuiset avustaisivat. Tämä olisi mahdollista vain, jos saman poikaryhmän kanssa tehtäisiin töitä useita vuosia ja yhteistyöllä olisi pitkäaikainen rahoitus ja resurssit todella tarjota mahdollisuus muutokseen. Keskuksessa asuvilta pojilta puuttuvat tarvittavat taidot ja luottamus omiin kykyihin sekä aikuisiin. Keskuksessa olevat lapset ovat ennen kaikkea suojelun ja terapian tarpeessa, jotta he pystyisivät selviytymään kokemuksistaan kadulla ja kotona ja elämään tasapainoista elä-

mää niillä eväillä, joita heillä Kenian köyhimpään yhteiskuntaluokkaan kuuluvina lapsina on.

Poikien elinolot ja yhteiskunnallinen asema asettavat erityisiä vaatimuksia osallistamiselle, jonka tulisi olla, vaikkakin ehkä pienimuotoista, kuitenkin todellista ja toiminnan läpileikkaava arvo ja pyrkimys. Lasten osallisuutta puoltaa moni seikka ja se on myös keskuksessa asuvien poikien, kuten parempiosaisten lastenkin, perusoikeus. Poikien osallisuus saattaisi parantaa toiminnan laatua ja kuntoutusprosessin onnistumista, kunhan osallisuus olisi mietittyä ja National Council for Children Servicesin julkaiseman osallisuuden ohjekirjan pääperiaatteet otettaisiin huomioon, varsinkin kohta, jossa osallisuuden tulee olla lapsen edun mukaista.

Kadun kokemukset voivat olla hyvinkin rankkoja ja kuten yksi, usein vitsaileva ja porukan viihdyttäjänä toimiva poika selitti minulle, ”jos en nauraisi, itkisin koko ajan”. Lasten osallisuus ei mielestäni toteudu kovin hyvin keskuksessa, vaikka osa kuntoutusprosessia on lasten itsetunnon tukeminen ja pyrkimys ottaa heidät mukaan päätöksentekoon ja antaa heille tietoa. Nämä pyrkimykset voi mielestäni nähdä askeleina kohti lasten osallisuutta.

8.1 Valtasuhteet lasten ja aikuisten sekä kenialaisten työntekijöiden ja ”mzungujen”, valkoihoisten välillä

Keskuksessa tehtävään työhön vaikuttivat monenlaiset hierarkkiset valtasuhteet, jotka olivat mielestäni melko näkyviä. Keskuksessa asuvat pojat olivat hyvin riippuvaisia järjestön avusta ja tuesta, koska se tarjosi heille päivittäisen ylläpidon ja mahdollisuuden palata kouluun. Näin lasten ja aikuisten valtasuhteita voi hyvin sanoa epätasa-arvoisiksi ja lasten olevan keskuksessa hyvin riippuvaisia aikuisten hyvántahtoisuudesta.

Tekemissäni haastatteluissa valtasuhteet tuntuivat myös: keskuksessa asuvat pojat olivat arkoja esittämään omia ehdotuksiansa taikka kertomaan kokemuk-

sistaan. Sen sijaan vanhemmat pojat, joilla oli sponsori, olivat hyvin avoimia elämästään kadulla ja keskuksessa ja heillä oli paljon näkemyksiä siitä, mikä keskuksessa ja järjestössä oli hyvää ja mikä taas saattaa estää prosessin onnistumisen. Molempien mielestä lasten epäkohtelias puhuttelu tai heille huutaminen olivat asioita, jotka edesauttavat keskuksesta karkaamista.

Mielenkiintoisen lisän keskuksen valtasuhteisiin toi ulkomaalaisten erityisasema, joka toisin kuin Suomessa vastaavassa tilanteessa oli voimakkaampi kuin paikallisten työntekijöiden ja vapaaehtoisten. Keniassa valkoisen ihon nähdään merkitsevän rikkautta ja riippumattomuutta. Koin, että siirtomaavallan aika näkyy Keniassa vielä monessa asiassa. Esimerkiksi merkittävä osa hulppeiden ostos- ja viihdekeskusten asiakkaista on aasialaisia tai valkoihoisia ja hienoimmilla kaupungin alueilla törmää aina suhteellisen moniin valkoihoisiin, kun taas ”huonommilla” alueilla heitä ei yleensä näy.

Myös keskuksessa olevat pojat olivat tästä erosta hyvin tietoisia. Minun kohdallani poikia hauskutti kuvitella, kuinka lähden takaisin kotimaahani omalla helikopterillani, ja ajatus, että minun täytyisi ensin tehdä paljon töitä ja säästää rahaa, jotta voisin tulla takaisin, tuntui täysin mahdottomalta. Lapset olivat myös hyvin tietoisia siitä, että järjestö saattaa etsiä heille ulkomaalaisen sponsorin, joka mahdollistaisi hyvän koulutuksen, lahjoja ja muita asioita, jotka ovat tavallisen kenialaispojan ulottumattomissa. Ajatus sai vahvistusta joidenkin ulkomaalaisten vierailijoiden käytöksestä keskuksessa.

Eräänä päivänä yhden loma-ajaksi sisäoppilaitoksesta keskukseseen palanneen pojan englantilainen sponsori haki pojan viedäkseen hänet Nairobiin elokuviin, syömään, ostoksille ja luonnonpuistoon. Muut pojat katsoivat kateellisina vierestä, kun erilaisia hauskanpitomahdollisuuksia punnittiin. Tämän tyyppinen vastuuton käytös sponsoreilta lisäsi poikien mielikuvaa valkoisten ihmisten ihmeellisestä vallasta ja toisaalta myös vähensi henkilökunnan työn arvoa, joka kuitenkin perustui kovaan työntekoon ja kulttuuristen normien noudattamiselle. Valkoihoisten vapaaehtoisten ollessa keskuksessa pojat myös usein käyttäytyivät törkeästi kenialaisia työntekijöitä kohtaan, koska tiesivät, että ulkomaalaiset

suojelisivat heitä mahdollisilta nimittelyn ja tottelemattomuuden seurauksilta, koska eivät ymmärrä kieltä ja toisaalta suhtautuvat ennakkoluuloisesti kenialaisen henkilökunnan ammattitaitoon. Usein hyvää tarkoittavat, kurinpitoon puuttuvat vapaaehtoiset sabotoivat tietämättään pitkäaikaisen työn tuloksia ja henkilökunnan arvovaltaa. Mielestäni keskuksessa työskentelevien aikuisten olisi hyvä näyttäytyä poikien silmissä yhtenäisenä ryhmänä. Aikuisten keskinäinen epätaasa-arvo sen sijaan mahdollistaa sen, että pojat voivat käyttää tilannetta hyväksi ja manipuloida aikuisia. Se myös estää lasten osallisuuden yhtenäisen edistämisen.

Lisäksi keskuksessa asuvien poikien keskinäiset valtasuhteet olivat hierarkkiset: vanhemmilla ja isoimmilla pojilla oli valtaa suhteessa pienempiin. Tämä näkyi esimerkiksi pienempien pomotteluna ja omien tehtävien, kuten siivouksen, teettämisenä pienemmillä.

8.2 Järjestön perustehtävä

Keskuksessa asuvat lapset ovat eri-ikäisiä ja viettävät keskuksessa melko vähän aikaa. Järjestön tarkoituksena on löytää mahdollisimman nopea ja pysyvä ratkaisu lasten tilanteeseen ja välttää laitostumista ja pitkäaikaista keskuksessa oleilua. Järjestön työtapaan ei siten kuulu työskennellä saman ryhmän kanssa pitkään. Pitkäaikainen työskentely olisi kuitenkin todellisen osallisuuden perusedellytys, jos lähdetään siitä, että lasten osallisuudella tulisi olla pitkäaikaisia vaikutuksia lasten elinolojen parantumiseen ja että sen tulisi olla voimaannuttava prosessi.

Siitosen mukaan (1999) psykologinen voimaantuminen on oman kontrollin tunnetta, ympäristön kriittistä tarkastelua ja siihen kiinnittymistä (Gretschel 2002, 85). Keskukseen tulleet lapset ovat viettäneet kadulla eripituisia aikoja ja on perusteltua olettaa, että kokemukset kadulla ja ennen sinne joutumisesta ovat olleet traumaattisia. Monet lapsista ovat tullessaan aliravittuja ja monilla on terveysongelmia, kuten ihosairauksia, erilaisia tulehduksia sekä lähes poikkeuksetta

huonossa kunnossa olevat hampaat. Psykkisiä ongelmia keskuksessa ei diagnosoida, mutta jo voi olettaa, että rankka elämä on jättänyt jälkensä lasten henkiseen hyvinvointiin ja kehitykseen. Keskuksessa tehtävä työ pyrkii vieroittamaan lapsen katuelämästä ja palauttamaan hänet kotiinsa taikka etsimään jonkun muun nopean ratkaisun.

8.3 Näkemys katulapsista ja heidän tarpeistaan

Hendrickin (1994) mukaan 1800-luvulta asti lasten hyvinvointiin keskittyvä politiikka on perustunut käsitykseen lapsesta joko haavoittuvaisena uhrina, ja siten suojelun tarpeessa olevana, tai impulsiivisena ja epäsosiaalisena, ja siten opastuksen ja kontrollin tarpeessa olevana (Foley, Parton, Roche, Tucker, 2003,107)Samantapainen jako epäilemättä vaikuttaa suurimmassa osassa maailmaa tapaan nähdä lapset. Tämäntapainen ajattelu näkyi myös keskuksessa ja tapa kuvata katulapsia vaihteli näiden kahden mallin välillä tilanteesta riippuen. Järjestön internetsivuilla ja vuosikertomuksessa katulapset kuvataan aina haavoittuvina ja suojelua tarvitsevinä.

Havaintojeni mukaan osa henkilökunnasta koki keskuksessa olevien lasten olevan enemmän jälkimmäisen tulkinnan mukaisia ja heidän tarvitsevan ensisijaisesti kovaa kuria ja opastusta oikeaan suuntaan, pois menneisyydestä. Lasten osallistumista ei nähty tärkeänä, koska se koettiin vallan antamisena, josta taas ei seuraisi mitään hyvää. Uskoisin myös, että kokemus poikien kanssa olosta saattaa lisätä tunnetta tiukan ja osittain autoritäärisen kasvatuksen tarpeellisuudesta.

Osalla henkilökunnasta ei ollut mitään koulutusta sosiaali- tai kasvatusalalta, joten ohjauskäytännöt perustuivat hyvin pitkälle kokemukseen ja kulttuurisiin kasvatuskäytäntöihin. Pojat olivat todella vilkkaita ja tappeluja tuli nopeasti, ja myös minulla oli usein tunne, että ohjaajan on oltava koko ajan niskan päällä, muuten tilanne karkaisi käsistä. Toisaalta lasten osallisuuden lisääminen saat-

taisi olla ohjaajille hyvä ”apulainen”, koska se osoittaa lasten mielipiteen arvostusta ja edistäisi rakentavaa vuorovaikutusta ja pitäisi lasten mielenkiintoa yllä.

9 KEHITYSEHDOTUKSIA LASTEN OSALLISUUDEN LISÄÄMISEKSI ICC:SSÄ

Olen samaa mieltä keskuksen terapeutin kanssa siitä, että elleivät lapset koe olevansa osallisia omassa kuntoutusprosessissansa, se ei voi onnistua. Olisikin ensisijaisen tärkeää, että järjestön johto ja hallitus ottaisivat lasten osallisuuden vakavasti ja pyrkisivät toimillaan edistämään avointa kommunikaatiota järjestön sisällä ja lasten ja aikuisten välillä. Keskukselta lähdön jälkeen lasta ja hänen tilannettaan kotona tulisi seurata. Tässä apuna voisi olla yhteistyön tekeminen erilaisten paikallisten nais- ja nuorisoryhmien kanssa.

Lapsia vahingoittavaan toimintaan, kuten pahoinpitelyepäilyksiin, tulisi suhtautua vakavasti, koska pahoinpitelyn voi jo yksistään nähdä syövän osallistumista ja luottamusta. Henkilökuntaa tulisi kouluttaa osallisuudesta, ja valtasuhteita järjestössä tulisi tehdä näkyvämmäksi. Hierarkkisen ja ulkomailta johdetun toiminnan sijaan tulisi pyrkiä paikallisen omistajuuden lisäämiseen ja entistä parempaan yhteistoimintaan.

Havaintojeni mukaan lapset osallistuvat keskuksen toimintaan lähinnä osallistumalla päivittäisiin askariin, kuten siivoamiseen, ruuanlaittoon ja omien vaatteidensa pesuun. Tärkeää olisi, että lapsilla olisi tunne siitä, että heidän mielipiteillään on merkitystä ja että niitä on tärkeä ilmaista. Näin osallisuuden tulisi olla näkyvä, toiminnan läpileikkaava arvo, joka otettaisiin huomioon koko prosessin suunnittelussa ja jolle asetettaisiin tavoitteet, joiden toteutumisesta seurattaisiin. Lasten osallisuuden lisääminen tulisi olla toimintasuunnitelmaan kirjattava tavoite, johon kaikkien järjestön työntekijöiden tulisi sitoutua.

9.1 Kasvimaan, Hear Our Voice -ohjelman ja sidosryhmien potentiaali

Joissakin keskuksen toiminnoissa lasten osallisuuden lisääminen tuntui olevan ideatasolla mukana, mutta käytännön toteutus uupui. Hyvänä esimerkkinä tästä on keskuksen viljelysmaiden käyttö sekä Hear Our Voice -projekti. Keskuksen ympärillä on jonkin verran viljelysmaita ja työoppimiseni loppupuolella englantilainen pariskunta tuli Nairobista opettamaan ja avustamaan poikia kasvimaiden kunnostuksessa ja ruokakasvien istuttamisessa. Pariskunta myös lahjoitti kaikki puutarhanhoitoon tarvittavat välineet ja siemenet sekä lupautui avustamaan puutarhan hoidossa vastakin.

Yhteisen kasvimaan hoidon voi nähdä poikia osallistavana, mutta ongelmana mielestäni oli, että henkilökuntaa ei informoitu kasvimaan kunnostuksesta. Näin se jäi irralliseksi muusta toiminnasta eikä työtä suunniteltu yhdessä poikien kanssa. Jos toimintaa ei liitetä muuhun oppimiseen ja poikien osuus jää lähinnä fyysiseksi työksi, saattaa käydä niin, että pojat eivät sitoudu kasvimaan hoitoon eivätkä välttämättä opi paljonkaan koko prosessista. Myös pariskunta, joka lahjoitti siemenet ym., saattaa kokea itsensä turhautuneeksi, jos käy niin, että kasvimaata ei hoideta kunnolla ja heidän näkemänsä vaiva menee hukkaan.

Machakon kaupungin lähellä on Katoloni Street Children Rehabilitation -koulu, jossa koulun ruokakasvien viljely on toteutettu yhdessä katulasten perheiden kanssa niin, että lasten äidit auttavat koulun viljelyksillä ja näin osallistuvat koulussa olevien lastensa ruokintaan. Äidit saavat päivittäin viljelemiään tuotteita ruokkiakseen kotona olevat lapsensa ja itsensä. (Ayiemba, 2003, 75.) Koulun kaikki sidosryhmät, mukaan lukien lasten vanhemmat ja lapset itse, osallistuvat koulun päätöksentekoon. ICC:ssa lopulliset päätökset tekee pääasiassa järjestön toiminnanjohtaja. Keskuksen toiminnassa on valtava käyttämätön potentiaali, koska henkilökunta on ammattitaitoista ja sitoutunut työhönsä ja lapset itse halukkaita oppimaan ja tekemään. Kuitenkin järjestön hierarkkinen johtamistapa estää todellisen yhteistoiminnan ja innostumisen.

AFCIC:lla on lasten äänen kuuluvuuteen keskittyvä luovanilmaisun ohjelma, ”Hear Our Voice”, joka on tehnyt yhden radiokuunnelman sekä runoja katuelämästä. Ohjelman aloitti eräs englantilainen vapaaehtoinen ja ilmeisesti se oli hänen Keniassa ollessaan toimiva projekti, jolla oli myös omaa rahaa. Keskuk- sessa oloni aikana ”Hear Our Voice” oli lähinnä draamatunteja, joissa oppilaat opettelivat ulkoa edellisen ryhmän tekemää englanninkielistä runoa. Ne, jotka eivät muistaneet säkeitä, joutuivat olemaan polvillaan rangaistukseksi.

Monet pojista eivät puhu englantia kovin paljon, joten lauseiden, joiden sisältöä he eivät ymmärtäneet, ulkoa muistaminen oli vaikeaa. Luovanilmaisun tunti oli- kin usein polvillaan seisomisen tunti. Ohjelmalla olisi paljon potentiaalia, mutta ammattitaitoinen ohjaaminen puuttui. Varastossa oli myös paljon roolivaatteita, joita ei kuitenkaan käytetty.

Mielestäni lasten osallisuuden lisäämiseksi johdon tulisi ymmärtää osallisuuden tärkeys ja suuri potentiaali niin henkilökunnassa, sidosryhmissä, vanhemmissa kuin lapsissakin. Heiltä voitaisiin saada uutta energiaa ja ideoita järjestön pää- määrän toteuttamiseen. Henkilökunnalle pitäisi antaa koulutusta osallisuudesta ja osallistavien menetelmien käytöstä. Myös työntekijöiden hyvinvointiin tulisi panostaa enemmän, jotta he kokisivat voivansa kehittyä ja toteuttaa osaamis- taan päivittäisessä työssään.

Havaintojeni mukaan kaikki henkilökunnan jäsenet välittivät pojista paljon ja halusivat heille hyvää. Järjestön ongelmana on kuitenkin rahan puute. Henkilö- kunnan koulutus ja esim. keskuksen epähygieenisten olojen korjaaminen eivät ole ensisijaisia rahankäytön kohteita, koska ajatellaan, että on tärkeämpää ta- voittaa entistä enemmän lapsia entistä laajemmalla Thikan kunnan alueelta. Kuitenkin yhteistyö muiden katulapsityötä tekevien järjestöjen kanssa on ole- matonta ja mielestäni olisi järkevämpää keskittyä tekemään hyvin se työ, jota tehdään, kuin yrittää laajentaa laadun kärsiessä.

Yksi edullinen tapa lisätä henkilökunnan tietämystä olisi hyödyntää ulkomailta tulevia vapaaehtoisia ja heidän osaamistaan. Monet vapaaehtoiset ovat am-

mattilaisia, jo töissä olevia ihmisiä, joiden ammattitaitoa ei kuitenkaan hyödynnetä tarpeeksi. Työoppimiseni aikana järjestön vapaaehtoiset koostuivat mm. kahdesta opettajasta, joista toinen oli entinen sairaanhoitaja, yhdestä sosiaalityön ja yhdestä ravintoterapian opiskelijasta. Pitkäaikaiset vapaaehtoiset taas olivat opiskelleet konfliktin hallintaa, lakia ja englanninkielistä kirjallisuutta. He voisivat järjestää työpajoja, joissa omaa osaamista jaettaisiin puolin ja toisin. Vapaaehtoiset voisivat myös tuoda mukanaan omaan alaansa liittyviä kirjoja, joista voisi muodostua henkilökunnan kirjasto.

9.2 Pohdintaa lasten osallisuudesta katulapsityössä Keniassa

Lasten osallisuuden tarve on ilmeinen katulapsityössä, koska se todennäköisesti auttaisi järjestöjä ja viranomaisia kohti parempia ja tehokkaampia ohjelmia ja projekteja. Undugun katulapsiryhmien kanssa tekemä uudentyyppinen työ on askel kohti lasten ja nuorten parempaa osallisuutta ja yritystä löytää kestävämpiä ratkaisuja katulapsiongelmaan. Katulasten osallisuutta heidän auttamiseensa tähtäävissä toimissa voi pitää ensisijaisen tärkeänä. Samalla osallisuus ei saa jäädä pelkkien osallistavien menetelmien päämäärättömään käyttämiseen, vaan sen tulee olla tarkkaan mietittyä ja tavoitteisiin pyrkivää toimintaa. Osallistumiseen sisältyvät riskit on otettava huomioon ja ne on tehtävä näkyviksi.

Robertsin mukaan osallisuuteen liittyy riskejä niin kuin mihin tahansa toimintaperiaatteisiin. Hänen mukaansa joidenkin nuorten ja lasten konsultointi ja osallistuminen, varsinkin silloin kun se on lähinnä kosmeettista, voi olla haitallista. Kosmeettinen osallisuus kuluttaa yhtä harvoista asioista, joita lapset ja nuoret voivat kontrolloida: heidän aikaansa. Roberts korostaa, että tällä hetkellä uusien innovatiivisten osallistavien menetelmien keksiminen ja alan tutkimus on paljon edellä kykyä aikaansaada käytännön muutoksia osallistamisen avulla. Tutkimustulosten, toimintaperiaatteiden ja käytännön välillä ei ole tarpeeksi tarkoituksenmukaisia yhteyksiä ja käytännön toimia. (Roberts, 2003, 32.)

Usein lasten myös odotetaan osallistuvan aikuisten määrittämällä ehdoilla, vaikka todellisuudessa tarvitaan institutionaalisia ja organisatorisia muutoksia, jotka edesauttavat lasten äänen kuuluvuutta (Prout, 2003, 20). Näin lasten osallisuuden lisääminen katulapsityössä ei lopulta voi jäädä vain järjestöjen tekemän työn varaan ja koskea ainoastaan pieniä lasten elämän piirin muutoksia. Oleellista siis myös on, mitä järjestöt tekevät osallistamisen kautta saadulla tiedolla ja osaamisella ja miten tieto tuodaan yhteiskuntapolitiikkaan mukaan. Katulapsityön täytyy siis myös samalla olla poliittista ja pyrkiä olemassa olevien valtasuhteiden muutokseen. Kuitenkin on realistista ajatella, että muutoksen täytyy tapahtua ensin järjestön sisällä ja Keniassa toimivien järjestöjen tulisi tehdä enemmän yhteistyötä keskenään.

Suurin osa katulapsityötä tekevistä järjestöistä toimii erilaisten laitosten ja keskusten kautta, joissa lapset ovat hyvin riippuvaisia työntekijöistä ja todelliset lasten vaikutusmahdollisuudet ovat hyvin vähäiset. Järjestöt myös perustavat varainkeruunsa näiden keskusten tulosten esittelyyn ja keskusten kautta käyvien lasten laskemiseen. Jos järjestöt ottaisivat lasten osallisuuden vakavasti ja sitoutuisivat siihen, niiden pitäisi tarkastella kriittisesti ja rehellisesti myös omia käytäntöjään, toiminnan takana olevia arvojaan ja kasvatuspäämääriään. Katulapsityön todellisuus on kriittisesti tarkasteltuna kuitenkin kaikkea muuta kuin lasten osallisuutta tukeva. Katulapset ovat heikossa asemassa niin yhteiskunnallisesti kuin järjestöjen ja valtion tekemässä katulapsityössäkin.

10 LOPUKSI

Olen tullut opinnäytetyötäni kirjoittaessa huomattavasti tietoisemmaksi Kenian katulapsien tilanteesta ja niistä seikoista, jotka mahdollisesti vaikuttavat Kenian kaupunkien kaduilla olevien lasten elämään. Olen vakuuttunut osallistamisen tärkeydestä, vaikkakin tullut tietoisemmaksi siihen liittyvistä riskeistä ja vallankäytöstä. On äärimmäisen mielenkiintoinen kysymys, mitä todellisella osallisuudella

della on annettavana lapsille ja nuorille, jotka elävät lähes täysin yhteiskunnan marginaalissa.

Tietoa katulasten osallisuudesta ei ollut paljonkaan saatavilla, vaikka internetistä löytyikin jonkin verran järjestöjen toteuttamien osallistavien hankkeiden esittelyä. Pohdin myös monesti opinnäytetyötäni kirjoittaessani, kuinka lasten osallisuus istuu kenialaiseen kulttuuriin ja sotiiko se ehkä joitakin kulttuurisia käytäntöjä vastaan ja mitä käytäntöjä lasten osallisuus taas tukee.

Kulttuuri alati muuttuu ja nuoret tuottavat omaa kulttuuriaan jatkuvasti sosiaalisissa tilanteissa. Olisi kiinnostavaa saada lisää tietoa Kenian nuorisokulttuurista ja siitä, miten kasvava paine nuorten suurempaan poliittiseen ja yhteiskunnalliseen vaikutusvaltaan sopii lasten ja nuorten osallisuuden ja osallistamisen keinoihin. Katulasten osallistaminen vaatii tietoa katulasten selviytymistavoista ja sosiaalisesta elämästä samalla kun tiedostetaan ja otetaan huomioon lasten yksilöllisyys. Mielestäni lasten oikeudet antavat hyvät toimintaohjeet myös katulapsityöhön ja niiden tulisi olla jokaisen katulapsityötä tekevän järjestön ohjekirja. Kokemukseni mukaan ainakin keskuksessa asuvat pojat olivat hyvin huomion ja välittämisen kipeitä. Tätä perustarvetta ei saisi käyttää hyväksi antamalla tyhjiä lupauksia. Katulapset ovat kuitenkin ensisijaisesti lapsia, jotka eivät kykene arvioimaan tilannettaan aikuisen näkökulmasta. He uskovat vielä satuihin.

LÄHTEET

Action for Children in Conflict in Kenya 2009. "Innovation in Crisis". Annual Report 2009. Kenia.

Aiyemba, Elias H. O. 2002. Kataloni Street Rehabilitation School: A Case Study of an Integrated Model for Community Development. Teoksessa Lugalla Joe L. P. & Kibassa Collette G. (toim.). Poverty, AIDS and Street Children in East Africa. USA ja Iso-Britannia: The Edwin Mellen Press, Ltd. 69-86.

Foley, Pam & Parton, Nigel & Roche, Jeremy & Tucker, Stanley 2003. Contradictory and convergent trends in law and policy affecting children in England. Teoksessa Hallett, Cristine & Prout, Alan (toim.). Hearing the Voices of Children, Social policy for a New Century. USA ja Kanada: RoutledgeFalmer. 106-120.

Gachoka-Muga, Madeleine 2001. Practices affecting performance and quality of NGOs. Teoksessa Experiences of Rehabilitation of Street Children in Kenya, New imprints, A collection of papers presented at a conference on sharing experiences in street children rehabilitation at Safari Park Hotel, Nairobi November 20-23, 2000. Kenia: SVN Street Children Programme Kenya 2001. 18-19.

Gakuru, Octavian N. & Kariuki, Priscilla W. & Bikuri, Kennedy M. 2002. Children in Debt: The Experience of Street Children in Nairobi. Teoksessa Lugalla Joe L. P. & Kibassa Collette G. (toim.). Poverty, AIDS and Street Children in East Africa. USA ja Iso-Britannia: The Edwin Mellen Press, Ltd. 25- 46.

Killbride, Philip & Suda, Collette & Njeru, Enos 2000. Street Children in Kenya. USA: Bergin and Garvey.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes Pirkko & Sajavaara Paula, 2005. Tutki ja kirjoita, Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Lugalla Joe L. P. & Kibassa Collette G., 2002. Poverty, AIDS and Street Children in East Africa. Teoksessa Lugalla Joe L. P. & Kibassa Collette G. (toim.). Poverty, AIDS and Street Children in East Africa. USA ja Iso-Britannia: The Edwin Mellen Press, Ltd. 1- 22.

Lugalla, Joe L. P. & Kibassa, Colletta G. 2003. Urban life and Street Childrens Health. Childrens Accounts of Urban Hardships and Violence in Tanzania. USA ja Lontoo: Transaction Publisers.

National Council for Children Servises Guidelines for Children Participation in Kenya. Kenia.

Olenja, Joyce M. & Kimani, Violet N. 2002. Poverty, Street Life and Prostitution: The Dynamics of Child Prostitution in Kisumu, Kenya. Teoksessa Lugalla Joe L. P. & Kibassa Collette G. (toim.). Poverty, AIDS and Street Children in East Africa. USA ja Iso-Britannia: The Edwin Mellen Press, Ltd. 47-68.

Opiyo, Aloys, toiminnanjohtaja Undugu Sosiety of Kenya. Helsinki. 29.9.2009. Suvi Waitara

Prout, Alan 2003. Paticipation, policy and the changing conditions of childhood. Teoksessa Hallett, Cristine & Prout, Alan (toim.). Hearing the Voices of Children, Social policy for a New Century. USA ja Kanada: RoutledgeFalmer. 11-25.

Roberts, Helen 2003. Childrens participation in policy matters. Teoksessa Hallett, Cristine & Prout, Alan (toim.). Hearing the Voices of Children, Social policy for a New Century. USA ja Kanada :RoutledgeFalmer. 26- 37.

Van Beers, Henk 2001. The importance of involving children in their rehabilitation. Teoksessa Experiences of Rehabilitation of Street Children in Kenya, New imprints, A collection of papers presented at a conference on sharing experi-

ences in street children rehabilitation at Safari Park Hotel, Nairobi November 20-23, 2000. Kenia: SVN Street Children Programme Kenya 2001. 46-47.

Wambeu, Danny. Lakimies. 20.11.2009. Kenia. Suvi Waitara.

INTERNETLÄHTEET

Gretschel, Anu. Kunta nuorten osallisuus ympäristönä: nuorten ryhmän ja kunnan vuorovaikutus suhteen tarkastelu kolmen liikuntarakentamisprojektin laadun arvioinnin keinoin. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto 2002, viitattu 12.11.2009.

<http://urn.fi/URN:ISBN:951-39-1286-8>

Taksvärkki 2009a, Taksvärkki ry , viitattu 11.11.2009.

<http://www.taksvarkki.fi/kenia/kenia.php?cat=19&lang=fi>

Taksvärkki 2009b, Taksvärkki ry, viitattu 12.11.2009.

<http://www.taksvarkki.fi/kenia/kenia.php?cat=2&lang=fi>

Taksvärkki 2009c, Taksvärkki ry, viitattu 17.11.2009.

<http://www.taksvarkki.fi/artikkeli.php?gid=198&pid=603091884&lang=fi>

Unicef 2009a, Unicef, Viitattu 13.11.2009.

http://www.unicef.fi/LOS_lyhyt

Unicef 2009b, Unicef, viitattu 15.11.2009.

http://www.unicef.fi/Kenian_lapset_ja_aids